

LA UNIÓ SOCIALISTA DE CATALUNYA (1923-1936)

per JOSEP-LLUÍS MARTÍN I RAMOS

INTRODUCCIÓ

La qüestió nacional ha estat un tema polèmic al si del moviment socialista, i com a tal s'ha mantingut fins avui, per bé que amb el temps s'ha produït un acotament dels temes en discussió. Després de la crisi de la II Internacional amb l'esclat de la primera guerra mundial i la puixança dels moviments d'alliberament a les colònies, ha quedat fora de dubte la irreconciliabilitat entre els interessos de les classes treballadores i el patriotisme, la justesa de la lluita antiimperialista i de la independència nacional dels pobles colonitzats, el signe nefast del nacionalisme xovinista i de les equívokes consideracions sobre el caràcter progressiu de l'imperialisme. Tanmateix, la discussió s'ha mantingut entorn de les relacions entre la lluita del socialisme i les reivindicacions específiques de les minories nacionals al si d'un estat, i de la qüestió de quina ha d'ésser l'actitud de les organitzacions obres respecte a aquestes últimes; en definitiva, entorn de la definició mateixa de nacionalitat o de minoria nacional i de la seva aplicació pràctica.¹

1. La postura que adoptaren Marx i Engels en aquesta qüestió fou variable, partint d'una certa susceptibilitat respecte als drets de les petites nacions —evidenciada, per exemple, en llurs posicions arran de la guerra entre Mèxic i els Estats Units, de 1847, i en llur hostilitat al paneslavisme—, que modificaren en el curs de llur aproximació a les qüestions polonesa i irlandesa; Carr manifesta que el pensament dels dos clàssics en aquest terreny no va passar mai, tanmateix, del terreny empíric (E. H. CARR, *La formation de l'URSS*, citat per NAÏR i SCALABRINO, *La question nationale dans la théorie marxiste-révolutionnaire*, a "Partisans", n.ºs 59-60 (maig-agost de 1971), F. Maspero, éd., París, 1971.) La II Internacional es veié, per consegüent, en el conflicte d'haver de decidir per si sola, i això va fer que s'hi prenguessin les postures més diverses. En un extrem se situà Rosa Luxemburg, que negà el dret a l'autodeterminació de les petites nacionalitats, oprimides per les potències, i contra ella polemitzà Lenin, que reconeixia plenament aquest dret (vegi's M. Lowy, *Rosa Luxemburg et la question nationale* a "Partisans", n.º citat). En una posició flotant, i molt peculiar, se situaren els socialistes austríacs Renner i Otto Bauer, els quals van defensar l'autonomia cultural de les minories nacionals, o dels grups formats al seu si, qualsevol que fos el lloc on residissin; desvincularen el concepte de nacionalitat del de territori i així mateix refusaren en la pràctica el dret

Un dels problemes fonamentals plantejats a l'estat espanyol a partir de la segona meitat del segle XIX fou el de la qüestió nacional, referida particularment a Catalunya (això als moments inicials, car els expedients gal·lec i basc no s'obriren fins més tard). Així ho ha posat en relleu la historiografia tradicional, que al mateix temps difongué la versió de la identificació entre el moviment catalanista i la burgesia; avui tots dos temes són moneda corrent als manuals. La qüestió, de tota manera, no afectava només l'estat i la burgesia, sinó que també se situava entre les preocupacions centrals de la petita burgesia, de la pagesia (o, més exactament, de tota la població del sector rural) i també del proletariat. La relació entre federalisme i moviment obrer i les condicions particulars en què es van difondre les posicions bakuninistes entre el proletariat català, revelen la importància que per a aquest tenia un enfocament adequat davant les reivindicacions catalanistes.² Li era particularment indispensable a l'hora d'establir una aliança amb la pagesia, condició sense la qual l'esperança de triomf del nou ordre social era del tot quimèrica. En aquesta perspectiva resultà suïcida l'actitud del socialisme espanyol davant el catalanisme i la qüestió nacional. Suïcida perquè retallava dràsticament el propi programa de lluita per la conquesta de la democràcia,³ i també perquè d'aquesta manera negligí la utilització d'una de les armes estratègiques principals de la lluita contra l'oligarquia: la desaparició de l'estat centralista. En segon lloc, el partit socialista desdenyà la possibilitat d'arribar a comptar amb un base de masses a Catalunya i de poder accedir així a la direcció plena de tota la classe obrera de l'estat espanyol (i val la pena de recordar que, paradoxalment, la fundació oficial del PSOE va tenir lloc a Catalunya, el 1888, amb tretze agrupacions de procedència catalana i set de la resta de la península). Amb el seu error el PSOE contribuï a materialitzar la imatge que el proletariat català tenia del socialisme com a quelcom més pròxim als interessos de l'estat que no als del poble.

---

a l'autodeterminació. L'obra més ben considerada de STALIN i BUKHARIN (*El comunisme i la qüestió nacional i colonial*, Barcelona, Arc de Barà, 1930), és precisament una crítica de les posicions austríaques, feta mitjançant la defensa del dret a l'autodeterminació i la caracterització de la nacionalitat per l'existència en comú d'un territori, una llengua, una cohesió econòmica i una psicologia comuna. La polèmica persistí i s'agreuà després de la guerra mundial. Al començament de l'any 1916 Lenin ratificà el que la Internacional Comunista més tard adoptaria, almenys formalment, com a doctrina irrefutable: "De la mateixa manera que la humanitat podrà arribar a la destrucció de les classes només a través del període de transició que significa la dictadura de la classe oprimida, d'aquesta mateixa manera la humanitat podrà arribar a la ineluctable fusió de les nacions només a través del període de transició que significa l'emancipació completa de totes les nacionalitats oprimides, és a dir, amb la llibertat de separació" (LENIN, *La revolució socialista y el derecho a la autodeterminación* a *Obras escogidas*, Moscou, Progreso, 1969).

2. TERMES, *El federalisme català en el període revolucionari de 1868-1873* a "Recerques", n.º 2 (1972), i *Anarquismo y sindicalismo en España. La Primera Internacional, 1864-1881*, Barcelona, Ariel, 1972.

3. LENIN, *op. cit.*

El primer nucli d'internacionalistes espanyols guanyats per a les posicions de Marx enfront dels bakuninistes el 1872, i del qual més tard sortiria el PSOE, radicava a Madrid; ja des d'aquell moment el pes de la Cort fou decisiu en l'orientació del socialisme espanyol. Tanmateix, durant els primers anys de la història del partit socialista i fins a l'últim decenni del segle, el nombre d'agrupacions procedents de Catalunya era equilibrat amb el de les de la resta d'Espanya, cosa, però, que mai no es va traduir en influència política de cap mena per part del nucli català. Al contrari, el Congrés de 1888 consagrà definitivament l'Agrupació madrilenya com a element fonamental de l'organització en atribuir-li el nomenament del comitè nacional; Tuñón ha afirmat que "naixent així, el PS havia de tenir una empremta forçosament centralista, potser dictada per les majors facilitats d'organització que donava aquest sistema".⁴ Però, a jutjar per la trajectòria posterior del PSOE, no era només una qüestió d'agilitat organitzativa. Al comitè nacional constituït per aquell procediment no figurà cap dels fundadors del socialisme català (ni tan sols Comaposada i Batllori, presents al Congrés de 1888);⁵ durant els anys subsegüents, mentre que el partit cresqué a la resta d'Espanya, particularment als nuclis industrials, a Catalunya s'estancà i anà perdent de mica en mica el ritme de la marxa ascendent del moviment obrer. D'ençà de 1890, la majoria d'afiliats a la UGT ja no procedien de Catalunya, on tanmateix continuava residint el comitè nacional fins que l'any 1899 hom traslladà la seu a la capital de l'estat.⁶

La manca d'una elaboració específica sobre la qüestió nacional féu de la inèrcia centralista un dels principis més característics del partit. Fins l'any 1919 no fou tractat el tema en un congrés del PSOE que es desenvolupà sota el lema del problema regional i en el qual hom no arribà a una solució satisfactòria. El PSOE considerava el moviment catalanista més com un enemic que no com un possible aliat; les reivindicacions catalanistes li semblaven un assumpte de privilegiats, "resabios fueristas" que res no tenien a veure amb els interessos dels treballadors i d'un contingut de classe específicament burgès.⁷ Malgrat tot, el paper que Catalunya va tenir en la política espanyola de les primeres dècades del segle obligà els socialistes a iniciar "una obertura general a les forces polítiques catalanistes"⁸ pels volts de 1916. El IV Congrés de

4. TUÑÓN DE LARA: *El movimiento obrero en la historia de España*, Madrid, Taurus, 1972, p. 324.

5. *Partido Socialista Obrero Español. Convocatoria y Orden del día para el XII Congreso del Partido*, Madrid, 1927, p. 183. (A partir d'aquí el citarem per *Convocatoria y Orden del día*.)

6. TUÑÓN, *op. cit.* pp. 330 ss.

7. PLA I ARMENGOL, *El socialismo en Cataluña*, 1926.

8. BALCELLS, "El socialismo en Cataluña durante la segunda República", *Sociedad, política y cultura en la España de los siglos XIX-XX*, Madrid, Edicusa, 1973, p. 181, n. 13.

la Federació Catalana, celebrat aquell any, introduí per primer cop en el seu programa la qüestió nacional. A conseqüència d'aquest fet el partit es guanyà l'adhesió d'un bon nombre de personalitats de l'esquerra republicana i catalanista de Barcelona: figures llavors ja destacades, com ara Serra i Moret o el doctor Pla i Armengol, o bé d'accés més recent a la vida pública, com és el cas de Joan Comorera.

El moviment no era unilateral: respongué a una evolució similar per part de l'esquerra catalanista i republicana, evolució que tanmateix va tenir lloc cronològicament abans de la que seguí el PSOE. Ja als primers anys del segle, Gabriel Alomar, en diverses col·laboracions a "El Poble Català" (de 19 de novembre de 1904 a 8 d'agost de 1905), havia defensat la necessitat que el moviment catalanista tingués un signe eminentment progressiu, idea que reafirmà al seu article *El futurisme*.⁹ El 1910 els propòsits d'Alomar prengueren una major concreció, de signe netament obrerista, arran dels esdeveniments de l'any anterior.¹⁰

De la seva posició, Alomar va fer-ne partícip també Francesc Layret, jove dirigent de la Unió Republicana i que pel seu cantó també havia anat defensant una aproximació a la classe treballadora. Minoritaris al si de les organitzacions a les quals, respectivament, estaven adherits (Alomar pertanyia al Centre Nacionalista Republicà), llurs esforços per orientar l'esquerra catalanista cap a un obrerisme socialitzant es malbarataren definitivament en ocasió del pacte electoral de la UFNR amb els radicals (Pacte de Sant Gervasi, 1914).¹¹

L'atracció del socialisme també es deixà sentir en un ambient més tradicional com era el de la Unió Catalanista; concretament pel que feia al seu president, el doctor Martí i Julià, i al vice-president, Manuel Serra i Moret, promogut pel primer l'any 1912, iniciant així la seva carrera política.¹² Plegats van aconseguir que l'Assemblea de la Unió celebrada el 1913 adoptés un programa socialitzant. Però la campanya propagandística posterior fou decepcionant; la massa seguidora de la Unió Catalanista no acceptà (o no comprengué) el programa de Serra i Moret i de Martí i Julià.¹³

9. Antoni LLUC-FERRER, *Gabriel Alomar: El futurisme i altres assaigs*, col. Antologia Catalana, Barcelona, Ed. 62, 1970. Vegi's el pròleg.

10. *Ibid.* Alomar hi diu: "Jo no us amagaré que sento l'hora present com un instant de prova definitiva. Per part meua, declaro que és l'últim assaig d'intervenció en la política catalana; i que, si no té èxit, renuncio a la lluita per sempre més. Jo em demano si és possible, avui, la constitució d'un nou partit en la política de Catalunya. Responc: un partit no s'improvisa. Jo crec que el partit nou, en cas de néixer, té d'ésser un catalanisme obrer, un catalanisme de tercer moment, completant l'escala de catalanisme que comença en el catalanisme dels rics, o de la Lliga, i segueix en el de les classes mitges o nacionalisme".

11. Joaquim FERRER, *Layret, un líder socialista*, Barcelona, Nova Terra, 1973, pp. 62 i 71-72.

12. Pere FOIX, *Serra i Moret*, Mèxic, Editores Mexicanos Unidos, 1967.

13. *Ibid.*, cap. IV.

El 1914 les possibilitats d'orientar un sector del catalanisme cap a posicions socialistes s'esvanien. Quedava en l'aire una altra opció: intentar dur les organitzacions obreres i socialistes cap al catalanisme. Aquells anys, i particularment a partir de 1916, el PSOE fou sensible a aquesta possibilitat, i com a fruit d'aquesta actitud registrà, com hem dit abans, l'ingrés d'algunes figures destacades del catalanisme: Serra i Moret, Pla i Armengol, Andreu Nin, Joan Comorera, etc. D'altres, com ara Layret i Alomar, optaren per mantenir la pròpia personalitat organitzativa i insistiren en la possibilitat d'un partit autòcton que fos capaç de fer la síntesi entre catalanisme i socialisme; però adoptaren una actitud de col·laboració amb el partit socialista, reflectida en els esdeveniments de 1917 o en les votacions conjuntes, el 1919, amb la minoria socialista de les Corts.¹⁴

LA UNIÓN SOCIALISTA DE CATALUNYA: PRIMERA ÈPOCA

Fundació

El 1919 el moviment catalanista arribà a un punt crucial davant la perspectiva d'obtenir la concessió d'una autonomia parcial. El PSOE, continuant en la línia d'acostament, hi respongué de manera positiva, en particular a través de les manifestacions de Besteiro i d'Araquistain.¹⁵ Però l'alcaldata centralista, que denegà l'autonomia i obrí un període de recessió política, va interrompre el procés d'aproximació del socialisme espanyol cap a Catalunya. A partir de 1920 el PSOE féu marxa enrera, i per damunt de Besteiro van anar imposant-s'hi les posicions de Prieto, hostil fins i tot a qualsevol suau regionalisme.

El viratge del PSOE va donar la raó als qui propugnaven una edificación autòctona de l'organització socialista (Layret, Alomar). La necessitat d'agrupar els socialistes catalans,¹⁶ fos quina fos l'organització a què fins en aquell moment s'haguessin adherit i prescindint de les posicions que privaven en el socialisme espanyol, era tant més fortament sentida que els intents d'aconseguir que l'organització sindicalista evolucionés fins a assumir la direcció política del proletariat no obtenien resultats positius. L'any 1920 Layret, Seguí i Lluís Companys, juntament amb Serra i Moret, Alomar, Comaposada i Marcellí Domingo, discutiren l'elaboració d'un programa per a la nova organització.¹⁷ L'as-

14. Joaquim FERRER, *op. cit.*, pp. 194-195.

15. BALCELLS, *op. cit.*, p. 181, n. 13.

16. El terme *socialista* és emprat en un sentit ampli, tal com ells mateixos ho feien, referint-se més a una ideologia socialitzant que no pas a una teoria i a un programa específics.

17. FOX, *op. cit.*, p. 111.

sassinat de Layret va imposar un compàs d'espera i potser va frustrar la possibilitat, en aquell moment, del partit projectat; a més es va perdre la connexió principal que el grup tenia amb la UGT.

El projecte de constituir una organització específica del socialisme a Catalunya va prendre nova força l'any 1923. El 8 de juliol d'aquell any se celebrà l'assemblea constitutiva de la Unió Socialista de Catalunya, amb la participació d'un centenar de partidaris,¹⁸ procedents de les files de la Federació Catalana del PSOE, del republicanisme catalanista i de la CNT. A Serra i Moret, que a partir d'aquell moment era la principal figura teòrica del partit, correspongué l'elaboració de la ponència-manifest, que fou aprovada per unanimitat; els seus punts fonamentals eren: 1) adhesió a l'ideari socialista i integració en aquest ideari de les reivindicacions nacionalistes; 2) adscripció a l'ala reformista del moviment obrer internacional, i 3) defensa d'una política gradualista i oposició a l'ús de la violència com a arma ofensiva.¹⁹

L'Assemblea elegí també una junta directiva, formada per: Gabriel Alomar, president; Francesc Serra i Moret, vice-president; Josep Roure, secretari; Antoni Font, tresorer; Rafael Campalans, vocal, i, com a vocals de les seccions, Josep Comaposada, Cristòfor de Domènec i Alfons Maseras (Secció de Relacions), Joan Fronjosà, Manuel Escorza i

18. Santiago ALBERTÍ, *El republicanisme català i la restauració monàrquica*, Barcelona, 1972, p. 508.

19. "És evident que si la idea d'alliberar la pàtria és en si fecundant i creadora, no té en cap moment la virtut de reduir o apartar les causes que separen irreconciliablement els homes i els predisposen a lluites ferotges i constants [...]; la pàtria justa no pot emergir de la societat present en la qual tot ideal col·lectiu ha de nodrir-se necessàriament de l'esforç i el sacrifici d'una classe determinada [...]. Ens confessem socialistes, i aplicant aquest principi a les coses de Catalunya, ens proclamem socialistes catalans i a la vegada els primer defensors de la seva independència, la qual volem establir sobre la base segura de la socialització de tota riquesa universal. No pot existir entre nosaltres aquesta espècie confusionista que sustenta que el problema de Catalunya és preferent i la seva solució és prèvia a tota altra solució de llibertat [...]. Que no quedi entre cap de nosaltres la creença o la illusió que la Unió Socialista de Catalunya és un sector, una modalitat del nacionalisme català. La Unió Socialista de Catalunya és, i no aspira a ésser altra cosa, que la fracció catalana del socialisme universal [...], aspira a florir en el jardí multicolor de la "Internacional Socialista" [...]. Convé proclamar en aquest mateix acte de baptisme que ingresem en l'ordre civil per excel·lència i que res absolutament podrà fer-nos perdre el compàs entre els principis i l'acció amb el fi que aquest sigui per la seva bondat i rectitud la garantia i penyora de la bondat dels principis. Som dels qui creuen fermament que l'acció i els principis, en matèria de renovació social, es confonen i es completen [...]. Declarar que som homes d'acció no vol dir que rendim cap culte a la violència. No volem, naturalment, infondre entre els treballadors un esperit de beatífica passivitat ni una resignada propiciació al sacrifici i al martiri; però hem d'aconseguir que tinguin sentit per comprendre que la veritable revolució social és obra de germinació i que aquesta germinació serà sempre malaurada per tota obra de violència [...]. La violència és incompatible amb tota sana doctrina d'amor als homes [...]. L'elaboració de principis amb el més alt sentit de la vida humana; la recerca de totes les llums de la intel·ligència per fer-los col·laboradors de la nostra magna empresa; la intervenció decidida i generosa en aquelles accions que puguin tenir transcendència social, i la iniciació o participació en tota obra de cultura i d'edificació socials, preparant o participant l'adveniment d'una humanitat més justa i perfecta. Veu's aquí un programa d'acció immediata per a la USC. Veu's aquí una orientació. Veu's aquí una tasca a acomplir" (*La Unió Socialista de Catalunya. Ponència d'en Manel Serra i Moret*, Barcelona, 1923).

Vicenç Sales (Secció de Propaganda), Feliu Elias, Carles Fages, Emili Mira i Cosme Rofes (Secció de Cultura), i Víctor Mora (Secció d'Administració).²⁰

Això no obstant, Pere Foix diu que “el seu pla era, més que organitzar un partit tancat i amb rígida disciplina orgànica, crear una organització que aplegués i eduqués intel·lectuals i obrers, i intervingués en política amb programes concrets d'acció en un pla realista i eficient”;²¹ Foix, d'altra banda, diu que a Serra i Moret li fou confiada també, més tard, la direcció del portaveu de l'organització: el setmanari “Justícia Social”.

La Federació Catalana del PSOE donà a la USC, des del primer moment, el qualificatiu d'escissionista, a despit de les protestes de la mateixa Unió, i expulsà tots els qui hi havien participat.

Les principals figures de la junta directiva de la nova organització, i també una gran part dels adherits —que eren uns set-cents, segons les pròpies fonts partidàries mateixes—,²² eren intel·lectuals o professionals. Tanmateix, hi havia un grup de militants sindicalistes.²³ Un altre grup de vinculació proletària el proporcionà el sector de la Federació Catalana del PSOE (amb militants de Barcelona i, sobretot, de Mataró) que s'adherí a la Unió. Pel que fa a la ideologia dominant del nou grup, i als trets generals d'actuació, Serra i Moret en fou, ja des del moment de l'Assemblea constitutiva, la personalitat més representativa.²⁴ Al costat d'ell despuntà també la personalitat d'Alomar, per bé que la seva influència ideològica i política era més limitada.

La política de la Unió Socialista

Amb data del 3 de novembre de 1923 aparegué el primer número de “Justícia Social”, autotitulat “setmanari socialista”, portaveu de la

20. ALBERTÍ, *op. cit.*, p. 508.

21. FOIX, *op. cit.*, p. 118.

22. BALCELLS, *op. cit.*, p. 186.

23. Entre els quals Joan Fronjosà —membre de la junta directiva— i Francesc Viladomat.

24. Per conèixer l'ideari de Serra i Moret, vegi's l'obra citada de Foix, indispensable malgrat les seves limitacions hagiogràfiques. Als primers números de “Justícia Social” van aparèixer una sèrie d'articles sota el títol *Pel camí de l'alba. Breviari socialista*, on es posa en evidència l'arrel eticista del seu socialisme. Vegi's també *Nocions d'història i filosofia*, de SERRA I MORET mateix (Barcelona, 1929), on destaca “la figura gegantina d'Emmanuel Kant, el filòsof modern que ha portat més llum a l'enteniment dels homes” (p. 214), i també els principals representants de la sociologia evolucionista: “Després de Comte, l'anglès Herbert Spencer dóna el salt definitiu i fa canviar l'aspecte fatal del saber humà. Aquest home extraordinari, que va conrear tots els coneixements [...], és el veritable orientador de la mentalitat moderna, no solament pel que toca a la psicologia experimental —creació seva—, sinó en l'hàbil aplicació de la teoria de l'evolució universal com a trànsit progressiu del simple al compost, de l'homogeni a l'heterogeni, en els diversos aspectes de la vida inorgànica, orgànica i superorgànica o sociològica” (p. 223).

Unió. A la llista de col·laboradors i de redactors —que en total comprenia més de quaranta noms— hi havia Alomar, Serra i Moret, Comaposada, Aiguader, Cristòfor de Domènec, Fages de Climent, Emili Mira, Joaquim i Josep Xirau, Rossend Llates, Joan Comorera, Andrés Ovejero, Manuel Escorza, Recasens i Mercadé, Campalans, Josep Roure, Cosme Rofes, Fronjosà, Ignasi Iglésias, Carles Rahola, Joan Duran, etc. La crida de la USC “als companys d’Espanya” reflectia la preocupació pel recent cop militar de setembre i la necessitat de tancar files, tant per part de les forces polítiques progressives com de les socials, davant l’avenç de la reacció.²⁵ D’altra banda, Alomar insistí en la necessitat que la classe obrera assumís la direcció de la resta de les forces socials contra la Dictadura.²⁶

Els propòsits de “Justícia Social” havien de salvar dos obstacles: l’obrerisme oportunista del PSOE, que el situà a remolc de la situació i li serví per justificar almenys les seves avinences amb la Dictadura, i l’apoliticisme de la CNT. Obstacles que al capdavant resultarien insalvables i que produïrien l’embarrancament de la primera singladura de la Unió Socialista de Catalunya. Per als seus dirigents, el primer requisit perquè el proletariat pogués arribar a dirigir la lluita de tots contra la Dictadura era que el proletariat mateix mostrés una posició unànime, una unitat en la lluita. Fronjosà, en un interessant article on es confessa, en principi, en coincidència amb la III Internacional (“La consigna de la Internacional de Moscou per a les lluites obreres [...] són teories amb les quals ens sentim íntimament lligats”), defensà, a primers de gener de 1924, la necessitat d’articular un front únic entre socialistes, comunistes i anarquistes.²⁷ A partir d’abril es multiplicaren les crides al Front Únic, però també s’introduïren criteris sectaris sobre

25. “Ara més que mai, la nostra missió no es limita pas a una vindicació de classe, ni a un ideari exclusivament laborista. A tots ens toca treballar per la reconstrucció espiritual del sentiment civil, per la immanent construcció espiritual del que per excel·lència s’anomena ciutadania, de l’arrel lèxica del qual deriva civilització. De les nombroses adversitats que ens envolten, la més gran, sens dubte, és l’absoluta inconsciència de la multitud. Així, el primer dels nostres deures és una alta pedagogia a exercir damunt el poble, poble infant, que ha admès la declaració oficial de la seva incapacitat per l’exercici de la pròpia sobirania. La nostra tasca immediata ha d’ésser infondre un esperit en aquest cos, que és un cos exàmine, abandonat, *perinde ac cadaver*, a mans alienes” (“Justícia Social”, n.º 1, article editorial; a partir d’aquí el citarem per “J.S.”).

26. Els trasbalsos ocasionats pels darrers esdeveniments hauran fet evident que la missió del proletariat no consisteix sols en la vindicació material d’una classe, sinó en la missió ciutadana, política, directiva de la totalitat social, que incumbeix a les fraccions excloses de veritable coparticipació en la sobirania” (“J.S.”, n.º 1, article titulat *La consciència del moment*).

27. “J.S.” (5 de gener de 1924). L’actitud de Fronjosà respecte a la Internacional Comunista, sense que fos majoritària, tenia els seus partidaris; Galés elogià, a “J.S.” (10 de novembre de 1923) l’obra de Lenin *L’Estat i la Revolució*, i va proposar de prendre nota de l’organització federal de la URSS. Arran de la mort de Lenin, en canvi, la necrologia i els diversos articles publicats al setmanari de la Unió insistiran en les diferències que els separen dels revolucionaris russos (“J.S.”, 26 de gener i 1 de febrer de 1924).

les formes de fer-lo realitat, per exemple: "La concentració ciutadana dels treballadors actuant com a força política, deuria fer-se sots els amples plec de la bandera del Socialisme i en el camp obert de la Unió Socialista de Catalunya, on caben tots els caires de la idealitat revolucionària. L'organització comunista no pot ésser l'instrument adequat, per trobar-se sotmesa a la rígida disciplina d'un partit tancat".²⁸

Heus aquí una concepció peculiar del Front Únic, distanciada, malgrat les semblances terminològiques, de la que sustentava la Internacional Comunista; la unitat havia d'esdevenir-se a costa de la pèrdua de la personalitat pròpia per part dels cenetistes i dels socialistes, i no era concebible com podia mantenir-se una acció unitària al si d'un Front Únic. Tot i això, no fou la particular interpretació de la USC, sinó l'actitud del PSOE i de la CNT, el que impedí en definitiva d'assolir la unitat. El socialisme espanyol ja havia començat a trencar el possible punt de convergència constituït per l'oposició a la Dictadura, els oferiments de la qual rebia, al contrari, amb beneplàcit; la seva direcció no compartia l'opinió de Serra i Moret en el sentit que el socialisme, de moment, havia de romandre a l'oposició.²⁹ El març de 1924, Duran i Totusaus, de l'Agrupació Socialista de Sitges, havien rebutjat l'ofertament, per part de les autoritats, de dues regidories a l'ajuntament local;³⁰ però ja d'ençà del gener el comitè nacional havia obert la possibilitat d'acceptar càrrecs oferts pel règim militar.³¹ El 31 de març el comitè nacional acceptava la presència de socialistes i d'ugetistes als ajuntaments.³² Finalment, el 2 de juny, Largo Caballero, Núñez Tomás, Santiago Pérez i Lucio Martínez acceptaven de passar a formar part del Consell d'Estat,³³ i Duran, representant de la Federació Catalana al comitè nacional, votà a favor de la participació en la sessió que aquest tingué el 17 d'octubre.³⁴ En el transcurs d'aquest procés el PSOE ja havia respost negativament a les propostes de la USC sobre el Front Únic.³⁵

La Unió tampoc no aconseguí d'arribar a un acord amb els comunistes i amb la CNT.³⁶ A partir de novembre, els titulars de "Justícia Social" deixen d'ésser ocupats per la qüestió del Front Únic. Com a

28. "J.S." (3 de maig de 1924).

29. "J.S." (5 de gener de 1924).

30. "J.S." (29 de març de 1924).

31. "Por unanimidad se decide que los socialistas no acepten cargos públicos que no sean de elección popular o en representación oficial de organismos obreros y designados por éstos directamente" (*Convocatoria y Orden del día*, p. 96).

32. "Ante la imposición de la Ley todas las Sociedades dichas [UGT i PSOE] están obligadas a nombrar el número de concejales que les corresponda, al mismo tiempo que a vigilar que la representación obrera no sea mixtificada por otros elementos" (*Convocatoria y Orden del día*, p. 99).

33. Tuñón, *op. cit.*, pp. 776-777.

34. *Convocatoria y Orden del día*, p. 103.

35. "J.S." (23 d'agost de 1924).

36. "J.S." (30 d'agost i 13 de setembre de 1924).

compensació, la Unió intentarà tancar files en una tasca d'homogeneïtzació interna, bo i començant ja a pensar en la possibilitat de convertir-se en partit: el "Partit del Treball". Paral·lelament desaparegué la preocupació constant per la situació del sindicalisme —i en particular per l'evolució de la CNT—, i l'atenció del portaveu de la USC es concentrà, el 1925, en el moviment cooperatiu. L'agost de 1925 Serra i Moret abandonà el país i s'embarcà cap a l'Argentina;³⁷ la seva marxa fou fatal i es reflectí en la notable pèrdua d'interès de "Justícia Social". Poc temps més tard, a conseqüència d'una visita de Saborit a Barcelona, Comaposada abandonà la Unió i es reintegrà a la disciplina del PSOE;³⁸ el mateix va fer, tot seguit, l'Agrupació de Mataró, l'única de la Federació Catalana que s'havia adherit a la USC.³⁹ Cristòfor de Domènec, Roure i Escorza, malgrat el suport que Alomar continuà prestant-los, no van poder evitar la dissolució de la Unió. El 20 de març de 1926 s'interrompé la publicació de "Justícia Social", per bé que, fruit d'un esforç, encara n'aparegué un número el primer de maig, que és el 126 de la sèrie, l'últim de la primera època del setmanari. La memòria presentada al Congrés del PSOE de 1928 donava per desapareguda la Unió.⁴⁰ Els seus signes externs desaparegueren, per bé que els qui l'havien animada d'ençà de 1923 continuaren vinculats entre ells.

Evolució organitzativa i àrea d'influència

Resulta problemàtic, i fins a cert punt ocios, ateses les característiques organitzatives de la Unió, elaborar xifres concretes d'afiliació durant aquesta primera època. A l'Assemblea constitutiva van assistir un centenar de persones, i ja he assenyalat abans que la mateixa USC s'atribuí uns set-cents "adherits". Més interès té estudiar la difusió de "Justícia Social", que ens permetrà de conèixer quines foren les zones d'influència de la Unió i el seu ritme d'evolució en aquesta primera època entre 1923 i 1926.⁴¹

Durant l'any 1924 "Justícia Social" comptà amb una mica més de cent subscriptors (entre 100 i 125), repartits per unes vuitanta poblacions, entre les quals algunes de la resta d'Espanya i fins i tot de França

37. "J.S." (22 d'agost de 1925) i Foix, *op. cit.*, cap. VIII. No tornarà fins el 1928; durant l'absència entaulà relacions amb Bernard Shaw, Wells, Massaryk, Blum, Longuet, Vandervelde, Renaudel, etc.

38. "J.S." (19 de setembre i 5 de desembre de 1925). A partir del 17 d'octubre al setmanari deixa d'aparèixer consignada la plantilla de redactors i col·laboradors.

39. L'Agrupació de Mataró, però, reingressà al PSOE (vegi's BALCELLS, *op. cit.*, p. 185).

40. *Ibid.*, pp. 211-212.

41. És el resultat de consultar tota la sèrie, exemplar per exemplar, car la publicació de la llista hi és interminant.

i d'Amèrica. El període en què més altes es van registrar fou el segon trimestre de 1924; després, passat un descens coincident amb els mesos d'estiu, el ritme d'altres de subscripcions es mantingué més o menys homogeni fins al segon trimestre de 1925.

El ritme d'expansió del setmanari es mantingué mentre la Unió Socialista defensà les consignes d'aliança general contra la Dictadura i de front únic obrer. Durant els dos primers trimestres de 1925 continuà la tònica expansiva, per bé que ja aparegué el fet contrari i significatiu que uns vint subscriptors no van renovar llur compromís (això significava un 20% del total de subscripcions). Als primers mesos del 1925 el manteniment del ritme d'expansió pogué ésser degut tant a un efecte d'inèrcia com a l'expectativa davant la nova orientació (consigna del "Partit del Treball", atenció al moviment cooperatiu). De tota manera, i per bé que les noves altes van poder compensar la pèrdua de subscriptors —he constatat prop de quaranta noves subscripcions, si bé és possible que algunes només siguin renovacions tardanes—, la xifra continuà establitzada entre 100 i 125: la Unió Socialista, a mitjan 1925, havia tocat sostre.

La xifra d'altres caigué bruscament el tercer trimestre de 1925, i durant el quart el moviment d'abonats fou pràcticament nul. Al segon trimestre s'havien registrat 22 subscripcions anuals —de les quals una bona part corresponia a ratificacions; al mateix trimestre de l'any anterior se n'havien produït 25—; al tercer i quart trimestre, 5 i 0, respectivament —contra 10 i 9 dels corresponents trimestres de l'any anterior—. La redacció de "Justícia Social" es va fer ressò de la situació⁴² lamentant la falta de pagament de les subscripcions, i confessà que el tiratge i la distribució del setmanari representava un retard de noranta pessetes setmanals (és a dir, el valor de sis-cents números). Als primers mesos del 1926 el setmanari es va quedar pràcticament sense subscriptors: he registrat només cinc altes anuals i una de trimestral —de gener a març—, i encara sospito que totes són renovacions.

Entre 1923 i 1926 les subscripcions a "Justícia Social" abastaren 104 poblacions: 86 de Catalunya, 12 de la resta d'Espanya (en particular de les Illes Balears i d'Aragó) i 6 de la resta del món. Aquestes poblacions foren: Aiguamúrcia, Albesa, Alcoletge, Alcover, Alella, Agramunt, Badalona, Balaguer, Barcelona, Bellmunt, Berga, La Bisbal del Penedès, Blanes, Calella, Canet, Capellades, Santa Coloma de Gramenet, Santa Coloma de Queralt, Cornellà, Duesaigües, Falset, Figueres, Girona, La Granadella, Granollers, L'Hospitalet de Llobregat, Hostalric, Igualada, Sant Joan de les Abadesses, Sant Joan de Mediona, Sant Just Desvern, Linyola, Lavern, Llagostera, Lledó, Lleida, Manresa, Sant Martí de To-

42. "J.S." (números corresponents al desembre de 1925).

rroella, Martorell, Maçanet de Cabrenys, Malgrat, Marsà, Masnou, El Masroig, Mataró, Meinart, Moià, Molins de Rei, Montblanc, Montbrió, Montbui, Montgat, Montroig, Olot, Palafrugell, El Papiol, Pineda, El Pla del Penedès, El Pont d'Armentera, Portbou, Prades, Puig-reig, Ribes de Freser, Riudecols, Rubí, Sabadell, Sant Sadurn d'Anoia, Serra d'Almos, Sils-Vidreres, Sitges, Tarragona, Terrassa, Tiana, Tordera, Torredembarra, Tous, Valls, El Vendrell, Vic, Vilanova i la Geltrú, Vilassar de Dalt, Vilosell i Vila-rodona. A la resta d'Espanya hi van haver subscriptors a: Albacete, Bilbao, Castellote, Ceuta, Felanitx, Graus, Las Palmas, Lluçmajor, Madrid, Maó, Palma de Mallorca, Saragossa, Sevilla i València. I a l'estranger: Bois Colombes, L'Havana, Nova York, París, Salad i São Paulo.

És francament notable la difusió que "Justícia Social" havia assolit en un període força limitat; per descomptat, i deixant a part la CNT, cap altra organització que pretengués vincular-se a la classe obrera no havia aconseguit una xarxa d'influència tan extensa. Pel que fa al nombre de subscripcions, era encapçalada per les principals poblacions del país: Barcelona, amb 5; Figueres, amb 4; Girona, amb 9; Granollers, amb 3; Lleida, amb 8; Mataró, amb 3; Palafrugell, amb 3; Sabadell, amb 9, i Tarragona, amb 4. D'entre les poblacions de fora de Catalunya es destacaven Madrid, amb 3 subscriptors, i Nova York, amb 12. A la resta de poblacions corresponia una subscripció a la majoria, i dos a Calella, Canet, Manresa, El Papiol, Vilanova i la Geltrú, Vilassar de Dalt, Sitges, Torredembarra i Vila-rodona entre les de Catalunya, i Bilbao, Ceuta, Palma de Mallorca, París i València entre les de fora.

Els adherits a la USC i els seus simpatitzants pertanyien generalment als petits propietaris rurals i a la capa superior de la classe obrera, més culturitzada i de categoria professional més alta; així sembla confirmar-ho el moviment de conferències que els membres de la junta directiva van donar als llocs següents. Centre Obrer d'Olot, Ateneu Obrer de Granollers, Ateneu Obrer de Canet de Mar, i Cooperatives El Porvenir i La Reforma de Falset, La Flor de Maig del Poble Nou i La Moral de Badalona.⁴³

Aquesta hipòtesi fa congruent el fet que tant "La Terra", òrgan dels rabassaires, com "Acció Cooperativa", òrgan de la Federació de Cooperatives de Catalunya, s'anunciessin regularment a les planes de "Justícia Social".

43. "J.S." (24 de maig i 19 de juliol de 1924, 18 d'abril, 2, 16 i 30 de maig, 27 de juny, 1 d'agost i 23 de novembre de 1925).

SEGONA ÈPOCA: EL PARTIT

La reorganització

L'any 1930 la Unió Socialista de Catalunya va reaparèixer progressivament a l'escena política, a través de les seves relacions amb els polítics republicans i catalanistes que conspiraven contra la Dictadura, per bé que no amb una actitud pròpia i pública com la que havia mostrat el 1924. Fou una reparició de noms vinculats a les pàgines de "Justícia Social", com ara Campalans i Xirau, però sense cap intent de reorganitzar els antics adherits, excepció feta de les lògiques reunions dels cercles d'amistat o de tertúlia que envoltaven aquelles personalitats. Tot sembla indicar que els homes de la Unió tenien poca fe en el procés conspiratiu que en aquell període es desenvolupava. Serra i Moret, que el 1928 havia tornat del seu periple per Amèrica i Europa, s'havia refugiat a l'alcaldia de Pineda⁴⁴ i no va tenir intervenció directa en els esdeveniments de Barcelona. D'altra banda, Solà Cañizares posa ben en evidència⁴⁵ les vacil·lacions dels qui residien a la capital: mai no van assistir directament a les activitats del comitè revolucionari, per bé que Aiguader (que ara militava a les files d'Estat Català) assumí sempre la representació delegada de la Unió Socialista; l'anècdota de la inclusió de la firma de Josep Xirau en el Manifest que el comitè llançà arran del moviment de desembre, sense que l'interessat en tingués el més mínim coneixement, és significativament saborosa.⁴⁶ A remolc de Macià i d'Aiguader i del que més tard arribaria a ésser l'Esquerra Republicana de Catalunya, pogueren figurar a la seva candidatura per a les eleccions municipals del 12 d'abril. Macià havia proposat a Serra i Moret que s'afiliés a l'Esquerra, però aquest s'hi va negar,⁴⁷ encara que acceptà de continuar al seu costat, com a aliat indiscutible, amb la qual cosa aprofitava la conjuntura de la popularitat dels triomfadors del 12 d'abril.

La república i l'aliança amb l'Esquerra ressuscitaren definitivament la USC. A l'hora de reorganitzar-la eren presents tots els qui havien participat a la seva fundació i als quals es van afegir d'altres figures, de relleu particular en el món del treball, entre les quals Folch i Capdevila i Felip Barjau.⁴⁸ Com a contrapartida, algunes figures que en algun moment havien estat vinculades a "Justícia Social" aleshores

44. Foix, *op. cit.*, cap. VIII.

45. *El moviment revolucionari a Catalunya*, Barcelona, Catalònia, 1923.

46. *Ibid.*, pp. 34 i 86-87.

47. Foix, *op. cit.*, p. 138.

48. *Ibid.*, p. 136.

militaven en altres organitzacions: aquest era el cas d'Aiguader o de Jordi Arquer.⁴⁹ L'aliança de la USC amb l'Esquerra li va donar un relleu inusitat, desproporcionat a les seves pròpies forces. Serra i Moret va tenir un paper crucial durant els agitats dies d'abril; pel que sembla, fou ell qui abordà la tasca d'organitzar el govern de Catalunya, amb la idea d'arribar a un gabinet de coalició en el qual estiguessin incloses la CNT i Acció Catalana;⁵⁰ a la llista que va donar a Macià s'inclouïa ell mateix amb la responsabilitat d'Economia i Treball, i també proposava el seu correligionari Rafael Campalans per a la funció d'Instrucció Pública. Així s'inicià la participació de la Unió Socialista en el govern de Catalunya, sota la direcció de l'Esquerra. Les eleccions del 28 de juny consolidaren la privilegiada situació política de la Unió proporcionant-li quatre diputats a les Corts Constituents: Serra i Moret mateix, Alomar, Campalans i Josep Xirau. Tanmateix, si la Unió no abordava immediatament l'organització d'una estructura d'afiliats pròpia i la reaparició d'un portaveu escrit, corria el perill d'acabar diluint-se en el si de l'Esquerra.

¿Podia convertir-se en partit la Unió Socialista? L'obstacle no havia de venir per la falta de seguidors; l'empremta deixada per "Justícia Social" era encara relativament recent, i podia, per tant, seguir-se fins a organitzar novament les simpaties de 1924-1925. No era tampoc audiència el que podia faltar als homes de la Unió: el 1929, Serra i Moret havia donat una sèrie de conferències, organitzades per la societat obrera Iris de Mataró, a les quals s'havien adherit entitats similars de Calella i de Canet de Mar i que havien registrat una assistència global d'unes set-centes persones;⁵¹ els efectes multiplicadors del nou règim polític bé podrien augmentar aquesta xifra. La situació política era així mateix favorable a la Unió: l'esquema de conjunció republicà-socialista els beneficiava, i l'Esquerra mateixa fóra, per aquest motiu, la primera interessada perquè la USC desenvolupés les seves possibilitats com a organització. D'altra banda, el PSOE es mantenia en la seva actitud reticent respecte a la qüestió nacional, i la tendència dominant a l'executiva era la del reforçament de la centralització, la qual cosa justificava el motiu original de la USC.

El que faltava a la Unió, però, eren homes capaços d'edificar un aparell de partit. La direcció tradicional descansava en figures com Serra i Moret, Campalans, Alomar, etc., personalitats capaces de dur a terme una activitat pública, àdhuc una acció administrativa, una polèmica més o menys política, més o menys cultural, però que no

49. Arquer havia col·laborar assíduament a "J.S." durant 1925.

50. Fox, *op. cit.*, pp. 145-146. Pestaña i els sindicalistes presents, a l'igual que els homes d'Acció Catalana, van declinar l'oferiment.

51. *Nocions d'història i filosofia*, p. 10.

reunien prou capacitat per treure de llur influència en determinats sectors de la població les conseqüències organitzatives necessàries; ni tan sols és segur que per a ells això fos desitjable i que no s'accontentessin actuant com un grup de pressió o una tendència, però sense haver de rendir mai comptes a una base militant. La possibilitat de convertir la Unió en un partit recaigué, per consegüent, damunt homes que, com Comorera o Ruiz Ponseti, havien tingut fins aleshores menys rellevància política però que, en canvi, disposaven d'una experiència organitzativa; d'altra banda, aquests darrers estaven descarregats de responsabilitats de govern o d'escó i podien dedicar tots els esforços a la nova tasca. Així, doncs, va quedar establerta una mena de divisió del treball en virtut de la qual Serra i Moret i Campalans assumiren la més alta representació pública de l'organització, i a Comorera li correspongué la constitució i la direcció del partit, de primer en el terreny organitzatiu però que de mica en mica abastaria també el terreny polític. Joan Comorera havia fet els seus primers passos en el republicanisme catalanista, sota la direcció de Layret, i havia estat col·laborador de "La Lucha"; el 1923 s'adherí a la Unió Socialista des del moment de la fundació, però poc temps més tard emigrà a l'Argentina, des d'on envià, per a "Justícia Social", col·laboracions sobre la marxa del partit socialista d'aquell país; el 1925, quan Serra i Moret s'installà també a l'Argentina, Comorera hi degué tenir una relació freqüent, i Serra i Moret, quan retornà, el 1931, després de la proclamació de la república, nomenà el seu company secretari de la Conselleria d'Economia i Treball.⁵²

El 10 de juliol de 1931 va tenir lloc la presa de possessió del primer comitè executiu de la USC, format per Enric Torras per la secció de Calella, Felip Barjau per la de Badalona, i Joan Capdevila, Joan Coloma i Joan Comorera per la de Barcelona.⁵³

La secretaria general fou confiada a Joan Capdevila. Es tractava d'un comitè essencialment provisional —encara que formalment no fos reconegut així— la principal missió del qual havia d'ésser "començar de seguida la tasca d'organització del partit i de propaganda del nostre ideari".⁵⁴ Hom havia volgut que hi estiguessin representades les quatre seccions amb què la Unió ja comptava, però la de Molins de Rei no hi va poder constar a causa de la dimissió de qui havia d'assistir al comitè en representació seva. Precisament per aquesta absència, i per la de Duran i Guàrdia, van entrar a formar part de l'executiu Joan Coloma i Joan Comorera. Aquest últim, per tant, el juliol del 1931 encara no s'havia situat al nucli dirigent de la Unió, però havia fet el primer pas; d'altra banda, havia estat designat per a la direcció de

52. Fox, *op. cit.*, cap. VIII.

53. "J.S." (18 de juliol de 1931)

54. *Ibid.*

“Justícia Social”, la represa del qual va tenir lloc l'endemà de la constitució formal de l'executiu.

Amb data d'11 de juliol, doncs, s'inicià la nova època del setmanari, que ja apareixia com a òrgan de la Unió Socialista. La seva plantilla de redactors i col·laboradors no era tan àmplia com la de l'any 1923, però encara era notable: Serra i Moret, Lluís Ardiaca, Emili Mira, Campalans, Roure, Felip Barjau, Duran i Guàrdia, Recasens i Mercader, Francesc Viladomat, Joaquim i Josep Xirau, etc. A la segona plana d'aquell primer número, i com a representació del que havia d'ésser el contingut de la segona època del setmanari, hom reproduïa l'editorial de la darrereria de 1924 titulat *El Partit del Treball*. A partir d'aleshores el setmanari dels socialistes catalans va continuar publicant-se cada setmana fins que, el juliol de 1936, es fusionà amb el dels comunistes, “Octubre”, amb la sola interrupció que imposà el desenllaç dels esdeveniments d'octubre de 1934.

Comorera fou l'artífex de la constitució de la Unió en partit; des del primer moment fou ell qui orientà la tasca de l'executiu i qui va acabar dominant-la. Ja a la primera reunió d'aquest òrgan després de la seva constitució formal, tinguda el 17 de juliol, davant l'absència de Capdevila, proposà formar cinc comissions permanents d'organització i propaganda, que haurien d'auxiliar l'executiu en la tasca que se li imposava. El contingut d'aquestes comissions era el següent: per a Barcelona-ciutat: Capdevila, Campalans, Viladomat, Fronjosà i Conrad Guardiola; per a Barcelona-província: Barjau, Serra i Moret, Duran i Guàrdia, J. Roger i J. Escarpenter; per a Girona: Torres, J. Forment, Joaquim Xirau, M. Palahí, X. Xaparro i J. M. Coll; per a Tarragona: Coloma, Josep Xirau, R. Castelltort, Cosme Rofes i Esteve Vendrell; per a Lleida: Comorera, Campalans, Lluís Ardiaca, Pere Sausa i Joan Aleu.⁵⁵

A la mateixa sessió, i sempre d'acord amb les propostes de Comorera, l'executiu acordà una organització de responsabilitats al si d'aquell òrgan directiu, segons la qual ell mateix s'atribuí les d'organització i propaganda, per a Coloma fou destinada la secretaria administrativa, la sindical anà a mans de Barjau, i l'exterior a Torres. Capdevila continuà figurant com a secretari general, però les seves funcions concretes havien quedat força reduïdes.⁵⁶ Si Serra i Moret i Campalans tenien a llur càrrec el pes principal de l'elaboració política en aquell moment, Comorera, en assumir totes les funcions pròpies de l'organització al precís moment que llur contingut era formar pròpiament el partit, esdevenia, de fet, la tercera figura en importància de la Unió, per damunt del títol formal de Capdevila.

55. “J.S.” (25 de juliol de 1931).

56. *Ibid.*

El flamant secretari d'organització i propaganda no desenvolupà inicialment una política nova, distinta de la preconitzada per la vella guàrdia, sinó que es limità a capitalitzar en termes d'afiliació la que ja havia estat duta a terme anteriorment. Ni tan sols va intentar d'elaborar una política sindical pròpia, i així els militants de la USC quedaven en llibertat de pertànyer al sindicat que més els plagués; la raó d'això era que, en aquell moment, a la Unió li interessava, més que llançar una alternativa pròpia, de realització problemàtica, crear el màxim nombre de zones d'influència dins les organitzacions ja existents. La Unió reprenegué els lligams amb el moviment cooperatiu i, a més, aconseguí d'atreure's un contingent important d'empleats, tècnics i treballadors especialitzats.⁵⁷ La positiva tasca de Comorera es posà immediatament de manifest: el 20 de desembre, sota la seva supervisió, es reuní el nucli original de les joventuts, en el qual ja figurava Josep Miret;⁵⁸ durant els mesos següents anaren constituint-se noves seccions per tota la geografia catalana: Girona, La Bisbal del Penedès, Granollers, Alella, Ripoll, Pineda, etc.⁵⁹ Al primer Congrés de la Unió Socialista de Catalunya, celebrat l'abril de 1932 i que tindria caràcter constitutiu del partit, assistiren tretze seccions de Barcelona-ciutat i vint més corresponents al mateix nombre de poblacions de Catalunya.⁶⁰ Si acceptem que l'organització de la ciutat de Barcelona tenia, segons l'elecció de precandidats a les eleccions de novembre, 1.575 afiliats, podem suposar que el total d'afiliats a la Unió aniria camí dels dos mil; de tota manera, aquesta xifra de 1.575 per a Barcelona em sembla excessiva, o bé, si era real, subjecta a un fort descens que es produiria l'any següent, el 1933, descens tanmateix poc lògic, ja que en aquell any i a partir d'aleshores la Unió mai no va superar el miler d'afiliats a la capital catalana.⁶¹

El Congrés de 1932, en el qual per primer cop podien manifestar-se les relacions de poder a l'interior del partit, significà la consagració de Comorera; hom el designà "secretari general i d'acció política", alhora que quedava ratificat en la direcció de "Justícia Social", i així reunia a les seves mans tots els mitjans de direcció. El novembre de 1932, a més, fou elegit diputat del Parlament de Catalunya, amb 77.615 vots (Serra i Moret també, amb 78.814 vots), cosa que feia ascendir encara més la seva estrella. La resta del nou comitè executiu elegit el 18 d'abril de 1932 era constituïda per Fronjosà (secretari sindical), Folch i Cap-

57. BALCELLS, *op. cit.*, p. 191.

58. "J.S." (25 de juliol de 1931)

59. "J.S." (25 de juliol, 8 i 29 d'agost, 19 de setembre i 10 d'octubre de 1931).

60. *Informe del Ejecutivo al II Congreso* a "J.S." (18 de febrer de 1933). A partir d'aquí el citarem per *Informe al II Congreso*.

61. BALCELLS dóna aquesta xifra a *op. cit.*, p. 188.

devila (moviment cooperatiu), Josep Sallés, Elionor Serrano, Joan Forment, Emili Saleta, Joan Capdevila i Joan Coloma.

Josep Sallés va dimitir poc després i fou substituït per Granier-Barra, que assumí la secretaria de premsa i propaganda.⁶² Dels membres de l'anterior executiu només es mantenien, Comorera a part, Coloma i Capdevila, que tampoc no tenien a llur càrrec cap de les secretaries fonamentals. Entre les noves adquisicions cal destacar Fronjosà, el mateix que l'any 1923 s'havia confessat identificat amb els principis de la Internacional Comunista⁶³ i que hauria d'ésser un dels suports principals de Comorera els anys 1935 i 1936, quan aquest s'aproximà al programa comunista. Amb posterioritat al congrés s'uní a la USC un altre ex-cenetista, Ramon Jové-Brufau, recentment expulsat d'Estat Català Proletari i que, malgrat la seva marcada inclinació al sectarisme, seria una altra de les peces importants en el procés de radicalització de la Unió a partir de 1934.

En l'aspecte de la immediatesa, la incorporació de Jové-Brufau significà una contribució decisiva a la reorientació de la política sindical de la USC: reorientació que tindria com a característiques bàsiques un anticenetisme furibund i la defensa d'una nova organització sindical que fos independent tant de la CNT com de la UGT. No fou necessàriament Jové l'introduïdor de la nova línia, però sí que n'esdevingué el principal portaveu des de les planes de "Justícia Social", i certament el seu historial l'avalava plenament en aquesta tasca. Ja s'havia distingit, quan militava en el grup de Jaume Compte, per la defensa d'una possible Conferència Nacional Obrera de Catalunya amb una línia rabiosament anticenetista.⁶⁴ Al començament de 1933 publicà un article a "Justícia Social" titulat *El redreçament sindical*, on afirmava que ja no quedava ni l'ombra dels sindicats i que la CNT no podria recuperar-se de la seva crisi, ja que, en la seva opinió, la massa del poble, que havia fet costat a la Generalitat, feia el buit als cenetistes; proposà una obra de reconstrucció sindical en la qual no podrien tenir cabuda ni la CNT ni ningú que volgués fer-li costat.⁶⁵ La ponència sindical del Congrés de l'any 1933 recollí aquest plantejament.⁶⁶

62. *Informe al II Congreso.*

63. En aquell període havia defensat la consigna de front únic.

64. Vegi's el periòdic "L'Insurgent".

65. "J.S." (18 de febrer de 1933).

66. La USC havia deixat fins avui els seus afiliats en llibertat d'acció per escollir l'organisme sindical que més s'adigués a llurs condicions temperamentals i volitives, mentre s'acceptés el principi irrenunciable de la lluita de classes. Aquest acord del primer Congrés general de la USC fou fill del criteri de mantenir-se neutral en la pugna tradicional entre les dues centrals sindicals residents a Catalunya. Els darrers esdeveniments [...] han situat els nostres companys en un pla de franca independència de les dues centrals sindicals que fins ara s'han disputat l'hegemonia de les forces obreres de Catalunya [...]. Ens creiem avui interpretar el criteri general del partit en recomanar als nostres afiliats que s'adhereixin i col·laborin en aquest moviment de depuració sindical" (*Ponència sindical al II Congrés*).

L'anticenetisme s'havia imposat definitivament a la Unió. Comorera havia suggerit la idea d'un contuberni faista-monàrquic en la insurrecció de gener de 1933,⁶⁷ i posteriorment, després de constatar que la Confederació s'havia convertit en un instrument de la FAI, conclougué: "Cal deixar que el faisme cent per cent devori la CNT i acabi devorant-se ell mateix, i anar, coratjosament, urgentment, a l'organització de nous sindicats, d'una nova central sindical".⁶⁸ Quines eren, segons Comorera, les característiques d'aquesta nova central? "Uns sindicats i una central de comptes clars [...], apolítics, afilosòfics, folrats contra tota possible infiltració de tendències, sense faistes, sense comunistes que es lliguessin a llurs propòsits particulars, on els treballadors s'hi trobin bé i ben defensats, on tots els treballadors puguin forjar-se una neta i vigorosa consciència de classe."⁶⁹

La Unió havia omplert el buit de la seva política sindical, però al preu d'adoptar una posició extremament sectària. El seu sindicat estava concebut només per a ús propi, amb un marcat caràcter reformista, apolític i en les millors relacions possibles amb la Generalitat. La nova línia, a més, encaixava d'allò més amb l'hostilitat creixent entre el govern de Catalunya i la CNT.⁷⁰

De tota manera, la USC abandonà temporalment els seus projectes sindicals en benefici del progrés de les negociacions que havia entaulat amb la Federació Catalana del PSOE amb vista a la fusió de totes dues organitzacions.

La fusió frustrada

La Federació Catalana del PSOE no havia aconseguit de superar la seva modesta situació; per bé que entre 1928 i 1931 havia mostrat uns certs indicis d'expansió, a partir d'aquell últim any s'havia estancat ostensiblement.⁷¹ Al seu XVI Congrés, celebrat el juny de 1933, fou comptabilitzada l'assistència de setze agrupacions,⁷² i el nombre d'afiliats no devia superar el miler. La direcció catalana del PSOE va reconèixer l'evidència que calia trobar una via de sortida, i aquesta via la veié, no en el desenvolupament i l'enfortiment de la UGT o de les Joventuts, ni en l'adopció d'una política més radical, alineant-se amb les posicions

67. "J.S." (14 de gener de 1933).

68. "J.S." (21 de gener de 1933).

69. *Ibid.*

70. BALCELLS, *Crisis económica y agitación social en Cataluña (1930-1936)*, Barcelona, Ariel, 1971, pp. 178-179.

71. Vegi's la nostra tesina de llicenciatura, "La cuestión del partido único del proletariado en Cataluña", presentada a la Universitat Autònoma de Barcelona, setembre de 1973.

72. "El Socialista" (27 de juny de 1932); vegi's també la tesina de llicenciatura citada.

que començava a esbossar Largo Caballero, sinó en l'aproximació a la Unió Socialista. Els promotors d'aquesta opció, Recasens i Mercader, Pla i Armengol i Martínez Cuenca, estaven lligats a la dreta del socialisme espanyol, i en particular els dos primers eren antics correligionaris dels fundadors de la Unió. Contràriament, l'aproximació a la USC era vista amb grans recels per la major part dels membres de l'organització de Barcelona i de la UGT, els quals, encapçalats per Vila Cuenca, Morales, Desiderio Trilles i alguns altres, preferien la segona via i eren del tot reticents a unir-se a un grup tan vinculat a la Generalitat.

A la Unió Socialista la possibilitat d'absorbir la Federació Catalana del PSOE li proporcionava l'ocasió d'eliminar el seu competidor, i a més li permetia reforçar la seva correlació de forces respecte a l'Esquerra Republicana. L'organització creixeria, tant en el nombre d'afiliats com en el de poblacions en presència, però sobretot era important la suma de les respectives àrees d'influència política. Es donava, a més, una conjuntura favorable a la unitat entre els dos grups, deguda, per un cantó, a l'actitud més favorable del PSOE respecte a la qüestió nacional, en particular entre els membres de la Federació Regional, i d'altra banda a la coincidència considerable que hi havia en la qüestió de la col·laboració amb el govern i amb els republicans d'esquerra. Aquesta era una qüestió que estava per damunt de la simple participació ministerial; quan es produí la fusió, la USC no formava part del govern de la Generalitat, però això no volia dir que hagués abandonat, ni de lluny, la seva tradicional política d'aliança amb l'Esquerra Republicana de Catalunya. De la mateixa manera que l'oposició de Besteiro a la participació en el govern espanyol no volia dir que hagués abandonat la política de defensa de la república o de col·laboració amb els republicans.

La fusió fou inicialment plantejada per la Federació Catalana del PSOE; l'Agrupació de Reus, dirigida per Recasens i Mercader,⁷³ va proposar l'obertura de negociacions amb la USC amb el fi d'arribar a la unió dels dos grups, i el Congrés del 1932 no solament aprovà la moció, sinó que posà l'organització a les mans dels seus patrocinadors: Recasens i Mercader fou nomenat president de la Federació, i Joan Gilabert, secretari general.⁷⁴ En aquell moment, el comitè executiu de la USC rebutjà la fusió immediata i la condicionà al desenrotllament de les votacions sobre l'Estatut que havien de celebrar-se al si de les

73. Militant del PSOE des del començament de segle, el 1923 participà en la constitució de la USC i fou subscriptor assidu de "J.S.", al comitè de redacció del qual figurà inicialment quan el setmanari reaparegué el 1931. El nom del setmanari de la USC procedia precisament del de l'òrgan dels socialistes reusencs del començament de segle, fundat per Recasens i Mercader i que més tard esdevingué el portaveu de la Federació Catalana.

74. "El Socialista" (2 de febrer de 1932).

Corts Constituents, negociacions que s'iniciaren a començaments de 1933, quan la USC, fora del govern, tenia les mans lliures per dur endavant el projecte. Necessitava, a més, cal no oblidar-ho, alterar la seva correlació de forces respecte a l'Esquerra. El mes de març hom arribà a un acord concret de fusió.⁷⁵ Fou proposada la celebració d'un congrés extraordinari de totes dues organitzacions, del qual havia de sortir la nova organització socialista catalana.

La Unió Socialista tenia un paper absolutament hegemònic en la fusió. L'any 1933 ja tenia una organització d'una certa força numèrica i àmpliament distribuïda per tot Catalunya. D'acord amb les dades proporcionades pel segon congrés, celebrat l'abril de 1933, hem elaborat el quadre següent: ⁷⁶

QUADRE 1

Secció	Delegats	Màxim	Mínim	Mitjana
Barcelona vella	5	110	86	98
Poble Sec	4	85	61	73
Sant Gervasi - Sarrià	3	60	36	48
Dreta de l'Eixampla	4	85	61	73
Esquerra de l'Eixampla	6	135	111	123
Sants	4	85	61	73
Gràcia	9	210	186	198
Sant Martí	3	60	36	48
Horta	3	60	36	48
Sant Andreu	2	35	11	23
El Clot	3	60	36	48
Poble Nou	2	35	11	23
Total Barcelona	48	1.020	732	876
Alella	3	60	36	48
Alcarràs	2	35	11	23
Arenys de Munt	2	35	11	23
Agramunt	3	60	36	48
Almacelles	2	35	11	23
Alcover	2	35	11	23
Badalona	5	135	111	123
Balsareny	2	35	11	23
Banyoles	4	85	61	73

75. "Les dues organitzacions constituïran una sola entitat, denominada Unió Socialista de Catalunya. La USC tindrà, essencialment, la característica de partit plenament sobirà dins Catalunya, i, als efectes de la política peninsular i davant la Internacional Obrera Socialista, serà la Federació Catalana del PSOE" ("J.S.", 11 de març de 1933).

76. Cada secció tenia el dret d'enviar un delegat pel sol fet de la seva existència, i un altre més per cada vint-i-cinc afiliats o fracció superior a deu. Amb aquesta base he calculat un mínim, un màxim i una mitjana.

Secció	Delegats	Màxim	Mínim	Mitjana
La Bisbal del Penedès . . .	4	85	61	73
Les Borges Blanques . . .	2	35	11	23
Bítem (Tortosa)	2	35	11	23
Bossost	2	35	11	23
Calella	4	85	61	73
Canet de Mar	2	35	11	23
Cervera	2	35	11	23
Ciutadilla	2	35	11	23
Cornellàde Llobregat . . .	2	35	11	23
Espugues de Llobregat . . .	2	35	11	23
L'Estartit	2	35	11	23
Esterri d'Àneu	2	35	11	23
Figueres	5	135	111	123
Fogars de Montclús	2	35	11	23
Girona	4	85	61	73
Granollers	2	35	11	23
L'Hospitalet de Llobregat . .	2	35	11	23
Igualada	2	35	11	23
Lavern	2	35	11	23
Lleida	3	60	36	48
Llorenç del Penedès	2	35	11	23
Manresa	3	60	36	48
Mataró	2	35	11	23
Molins de Rei	6	135	111	123
Montgat	4	85	61	73
Monistrol de Montserrat . . .	2	35	11	23
Olot	2	35	11	23
Palautordera	3	60	36	48
Pineda	3	60	36	48
El Pla de Cabra	2	35	11	23
El Pont d'Armentera	2	35	11	23
Puigcerdà	2	35	11	23
La Riba	3	60	36	48
Ripoll	2	35	11	23
Roda de Ter	2	35	11	23
Sabadell	3	60	36	48
Sant Carles de la Ràpita . . .	4	85	61	73
Sant Celoni	2	35	11	23
Santa Coloma de Gramenet . . .	2	35	11	23
Santa Coloma de Farners . . .	4	85	61	73
Sant Iscle de Vallalta	2	35	11	23
Santa Maria de Corcó	6	135	111	123
Sant Pol de Mar	2	35	11	23
Sudanell	2	35	11	23
Sort	2	35	11	23
Tarragona	2	35	11	23

Secció	Delegats	Màxim	Mínim	Mitjana
Jesús i Maria (Tortosa)	2	35	11	23
Tortosa	2	35	11	23
Valls	3	60	36	48
Total (Barcelona inclosa)	205	4.060	2.356	3.208

La Unió comptava amb una xifra d'afiliats que se situava pels volts dels tres mil, dels quals uns vuit-cents pertanyien a l'organització de Barcelona.⁷⁷ Aquesta és la presència que degué donar-se estatutàriament al congrés, però la que es va donar de manera efectiva fou menor: 109 delegats per 40 seccions, que representaven, de fet, uns 1.700 afiliats.⁷⁸ La diferència obeeix a l'absència d'algunes seccions, deguda potser a la llunyania (com és el cas de la de Puigcerdà o de la d'Estèrri d'Àneu), a la manca de mitjans, o fins i tot a l'interès relatiu per la participació mateixa en el congrés.

La força organitzativa de la Unió li assegurava el domini net al congrés de fusió; cal assenyalar, a més, que es tractava d'una organització amb símptomes clars d'estabilitat, detall no gens negligible en un moment en què la crisi de partits no era infreqüent: de les 59 poblacions on hi havia seccions de la Unió, 25 corresponien a aquella llista de subscripcions a "Justícia Social" en el període 1923-1926, i per tant llur vinculació a la Unió ja tenia una certa càrrega històrica. Des del punt de vista polític, l'hegemonia es decantava també a favor seu, atès el pes peculiar de la USC en els centres de poder del règim autònom. La Unió comptava, en fi, amb un portaveu, "Justícia Social", de tiratge regular, amb 1.300 subscriptors i més de 800 exemplars distribuïts habitualment per quioscos i corresponsals;⁷⁹ a més a més, a partir del 1933 disposà també d'un portaveu oficios de caràcter comarcal: "Trellall", publicat a Valls sota la direcció de Carles Gerhard.

Les bases de la fusió foren aprovades successivament pels congressos de la Federació del PSOE a Mataró (març de 1933) i de la Unió Socialista a Barcelona (abril de 1933). El procés iniciat també va rebre el beneplàcit de la direcció del PSOE, que trameté un comunicat a l'executiu de la Unió.⁸⁰

77. "J.S." (8 d'abril de 1933). MOLAS li atribueix erròniament 5.375 afiliats, resultat de multiplicar els 205 delegats per 25, al seu llibre *El sistema de partits polítics a Catalunya (1931-1936)*, Barcelona, Ed. 62, 1972, p. 102.

78. "J.S." 22 d'abril de 1933).

79. *Informe de l'Executiu al III Congrés* de la USC, del 28 d'abril de 1934. A partir d'aquí citarem *Informe al III Congrés*.

80. "Estimados compañeros: Recibimos oportunamente vuestro telegrama saludando a la Comisión Ejecutiva en nombre del Congreso donde se ha acordado hacer la fusión con la Federación Catalana. En nombre de dicha Comisión Ejecutiva os devolvemos el saludo, igualmente cordial y afectivo, esperando que la nueva organización que se constituya en Cataluña con la fusión alcanzará un triunfo resonante. E. de Francisco, secretario de la C.E., 20 de abril 1933" "J.S.", 29 d'abril de 1933).

La Unió s'alçà en defensora de la Unió General de Treballadors a Catalunya, i en particular Comorera es distingí per la seva allocució al Parlament de Catalunya sobre el conflicte del port de Barcelona.⁸¹

El congrés de fusió se celebrà els dies 15 i 16 de juliol, i la unió fou aprovada per unanimitat. Més discussió hi va haver respecte a les modalitats de fusió: la votació sobre la denominació del partit unificat donà 2.240 vots a favor de la d'"Unió Socialista" i 240 en contra.⁸²

L'elecció del nou comitè donà aquest resultat: Comorera, president; Martínez Cuenca, vice-president; Folch i Capdevila, secretari general; Fronjosà, secretari d'actes; Antoni Obac, vice-secretari; Joan Capdevila, tresorer, i Ramon Palomas, comptador. Folch i Capdevila, Fronjosà i Capdevila per la Unió; Martínez Cuenca, Obac i Palomas pel PSOE. L'elecció de Comorera va portar-se a terme per procediment a part i per una majoria aclaparadora: Comorera havia esdevingut ja el número u de la Unió i del socialisme a Catalunya. La seva elecció ratificava també l'hegemonia de la USC al si de l'organització fusionada.

La primera comesa important que va haver d'emprendre la rejevenida Unió Socialista va ésser l'elaboració de la tàctica electoral davant la crisi del govern i la convocatòria de noves eleccions generals. El 14 d'octubre "Justícia Social" llançà la consigna "Front d'esquerres contra la reacció"; poc temps més tard el Front es concretava en la renovació del pacte amb l'Esquerra Republicana de Catalunya.⁸³ La tàctica corresponia a la política tradicional de la USC i així mateix a les posicions besteiristes i de la facció dreta del socialisme espanyol. Però s'enfrontà al corrent dominant al si de l'executiva del PSOE, que no veia amb gaire bons ulls el manteniment de l'aliança amb els republicans. Contràriament, la Federació Socialista de Barcelona, denominació sota la qual s'agrupava el sector de la Federació Catalana del PSOE oposat a la fusió amb la USC i que n'havia estat expulsada en el Congrés del 1933, dirigida per Vilà Cuenca, Trilles i Vidiella, acordà amb el Bloc Obrer i Camperol la constitució d'un Front Obrer, més acordat amb la línia largocaballerista. Aquestes diferències tenien lloc quan ja havia esclatat la polèmica entre la USC i el PSOE, sobre les característiques autonòmiques de l'organització catalana. La comissió executiva del PSOE havia acordat que no podia acceptar els estatuts de la nova Unió, a causa del caràcter autonòmic que li atribuïen, segons que ho notificà per carta del 10 d'agost.⁸⁴ Ratificada aquesta posició per part de la comissió executiva (carta del 2 de setembre), el mes d'octubre fou convocat un ple del comitè nacional del PSOE, al qual fou invitat Re-

81. "J.S." (6 de maig de 1933).

82. "J.S." (22 de juny de 1933).

83. "J.S." (4 de novembre de 1933).

84. *Informe al III Congrés.*

casens i Mercader. Aquest allegà que ell ja no era el president de la Federació, sinó Comorera, a qui passà la convocatòria. El viatge de Comorera a Madrid liquidà la ruptura.⁸⁵

Al ple del mes d'octubre de 1933 hi va assistir Ricard Neira, de la Federació de Barcelona, amb la qual cosa la direcció donà per fet que era aquesta, i no la USC, l'organització genuïna del socialisme a Catalunya. La qüestió nacional, és a dir, el que en aquest cas s'hi referia de manera concreta —el caràcter autonòmic de l'organització catalana—, no pot fer-nos oblidar que també hi havia un altre motiu de ruptura entre la USC i el PSOE: l'opció diversa entre front obrer o aliança amb els republicans d'esquerra, en aquesta ocasió fou determinant. Pel que fa a l'autonomia organitzativa, Comorera confessa que en algun moment del procés va tenir la intenció de renunciar-hi (potser esperant que s'imposés de fet), però subsistí el problema de la Federació de Barcelona, i el que aquest reflectia en primera instància era la divergència política.⁸⁶

La gota que va fer que el vas es vessés, la proporcionà el reingrés de la Unió Socialista al govern de Catalunya, a instàncies de Companys, que havia succeït Macià en la presidència. I va ésser precisament Comorera que passà aquest cop a formar part del gabinet; Serra i Moret, a qui Companys hauria volgut veure al govern, rebutjà l'oferiment del nou president.⁸⁷ El comentari que va aparèixer a "Justícia Social", el dia 6 de gener, per justificar el retorn de la USC a la Generalitat és d'allò més sucós: "Assistim a una envestida furiosa de la reacció, a un reagrupament orgànic i disciplinat de les forces de dretes [...]. I davant d'aquesta situació general, tan compromesa per als proletaris de tot Espanya, s'alça Catalunya com el darrer refugi de la revolució; és el nostre deure enfortir tota situació que tendeixi a valoritzar la posició transcendental de Catalunya en l'òrbita espanyola [...]. La iniciativa de tota acció defensiva i revolucionària, a Espanya, correspon al Partit

85. "La impressió que pogué comunicar-nos al seu retorn el company Comorera, fou desastrosa. Trobà una franca comprensió prop de determinades figures del Partit com els companys Besteiro, Trifón Gómez i Zugazagoitia, però de la seva entrevista amb el secretari del Partit deduí que existia una parcialitat descarada per a sostenir el grupet de la "Federació de Barcelona". Vista aquesta situació, el C.E. acordà continuar la seva tasca d'organització a Catalunya deixant per a més endavant continuar les gestions per a l'acceptació de la USC als rengles del PSOE" (*Ibid.*).

86. "Encara, però, el company Comorera realitzà un altre viatge a Madrid i en una conferència inútil amb De Francisco li preguntà si hi hauria manera d'ésser acceptats al si del PSOE mitjançant que acceptéssim els antics estatuts de la Federació Catalana, a la qual cosa contestà De Francisco que sí, però que caldria resoldre abans el problema de la Federació de Barcelona. Poc temps després rebérem una carta del 7 del 12 de la C.E. preguntant-nos si el Comitè Executiu ratificava la proposta del company Comorera. Encara que aquesta proposta, el company Comorera l'havia feta com una nova prova per a temptejar la situació, el C.E. acordà contestar afirmativament, i així ho féu en carta del 13-12, i rebérem una altra carta dient-nos que dins de poc vindria el company Largo Caballero a tractar la qüestió" (*Ibid.*).

87. Foix, *op. cit.*, cap. IX.

Socialista. A Catalunya, pel que fa a la posició de les respectives forces, cal constatar que correspon, encara, a l'Esquerra Republicana de Catalunya. No podem, doncs, prendre la iniciativa nosaltres, no podem en aquestes circumstàncies, sense mancar al nostre deure històric, negar el nostre suport a un govern republicà d'esquerra que, com a mínim, es declara disposat a defensar per tots els mitjans el contingut laic i social de la República i de l'Estatut".⁸⁸

Les relacions entre el PSOE i la USC van quedar trencades immediatament, com ho testifica el número del 27 de gener de "Justícia Social". Tot seguit les antigues agrupacions de la Federació Catalana que havien participat a la fusió, van haver de respondre a la crida de l'executiva del PSOE en el sentit que sollicitessin la readmissió al partit. Hi tornaren les de Reus, Sabadell, Tarragona, Tortosa, Sitges i Lleida; es quedaren, en canvi, a la Unió les de Mataró, Manlleu, Súria, Manresa, Sant Vicenç dels Horts, Caldes de Montbui, Vilanova i la Geltrú i Girona.⁸⁹

El frustrat intent de fusió va suposar per al PSOE una minva immediata de forces, però també el triomf de la línia més obrerista, la de la organització de Barcelona, que quedà en qualitat d'hegemònica. Quant a la USC, les conseqüències organitzatives foren de mitjana importància: incrementà en uns cinc-cents el nombre d'afiliats (els corresponents a les antigues agrupacions del PSOE que decidiren quedar-se a la Unió), i és remarcable que a Mataró i a Manresa la Unió ja comptava amb un centenar d'afiliats, respectivament.

Una conseqüència que havia de tenir efectes negatius per a totes dues organitzacions fou l'escissió, al si de la UGT, que plantejaren els delegats afectes a la Unió Socialista al Congrés regional del sindicat que va tenir lloc del 13 al 15 d'abril de 1934. L'ur intent que el centralisme de la UGT fos refusat i l'ur proposta d'adscripció a l'Aliança Obrera no prosperaren, i van abandonar l'organització. Els grups escindits van fundar posteriorment la Unió General de Sindicats Obrers de Catalunya, la força principal de la qual residí en els nuclis sindicals ja vinculats a la USC abans del 1934 i que eren els empleats de banca i els tècnics i administratius.⁹⁰

1934

La Unió havia participat en la gestació de l'Aliança Obrera des de la primera reunió dels qui s'hi havien adherit, celebrada el 22 d'abril

88. "J.S." (6 de gener de 1934).

89. "J.S." (10 i 17 de febrer, i 2 de març de 1934).

90. BALCELLS, *op. cit.*, p. 191. (Aquesta citació, ja l'hem indicada a la n. 57).

de 1933.⁹¹ El manifest de desembre de 1933, mitjançant el qual hom feia conèixer públicament l'Aliança, donava satisfacció a alguns dels punts fonamentals de la política de la USC, denunciava el faisme com un possible aliat objectiu de la reacció (amb la qual cosa excloïa la CNT del pacte), però sobretot afirmava: "Essent com és aquest un front obrer exclusivament, les organitzacions polítiques i els partits que no siguin de classe hauran d'adherir-s'hi moralment, però sense ser-ne membres".⁹²

Aquesta observació només podia anar adreçada a una organització prou notable que a Catalunya, sense ésser de classe, estigués disposada a portar a terme una lluita antifeixista tot identificant-se amb l'esquerra obrera: l'Esquerra Republicana de Catalunya. L'Aliança Obrera, doncs, manifestava que veuria amb bons ulls la possible adhesió moral d'ERC, actitud que situava la Unió, juntament amb el BOC, en una posició dirigent al si de l'Aliança. Això no vol pas dir que el punt comentat hagués estat, ni de lluny, forçat per la USC; la concepció del Bloc Obrer i Camperol que encara no havia estat superada la fase de l'hegemonia política de la petita burgesia estava també d'acord amb el desig d'una adhesió moral d'ERC a l'Aliança.

De tota manera, la presència de la Unió Socialista a l'Aliança no va durar gaire temps. La seva participació directa en el govern de la Generalitat li exigia de tenir les mans lliures, i l'Aliança Obrera s'anava decantant, si més no verbalment, vers una actitud netament independent de l'Esquerra. La ruptura definitiva s'esdevingué quan l'Aliança acordà una vaga general, per a mitjan març, en solidaritat amb els obrers madrilenys. Aquest fet estava en contradicció amb la política d'apaivagament dels conflictes socials que la Generalitat volia imposar per tal de poder disposar d'una major respectabilitat —i d'un suport més gran per part de les classes mitjanes i de la burgesia— en el seu enfrontament creixent amb el govern de Madrid. La Unió abandonà l'Aliança i va fer una crida a no participar en la vaga del 13 de març. El dia 15 publicà un manifest on insistia en la seva adhesió a l'Esquerra i en la via mitjançant la qual la direcció de la USC considerava que se superaria la crítica situació del moment.⁹³

91. "Octubre", 29 de març de 1935.

92. COMÍN COLOMER, *Historia del Partido Comunista de España*, Madrid, Editora Nacional, 1967, vol. II, p. 43.

93. "La situació nostra, absolutament diferent de la de la resta d'Espanya. Si la situació és diferent, ha d'ésser també diferent l'actuació. Espanya té un govern sospitós i lliurat a tota mena de concommitàncies tèrboles; Catalunya té un govern sa i lleialment liberal i democrata. Espanya té una Constitució amenaçada de falsejament per les maniobres inconfessables de les dretes, en plena activitat; Catalunya té un Estatut que li permet frenar a temps quan l'esperit esquerrà de la Constitució espanyola sigui desviat. Els problemes d'Espanya, en conseqüència, estan un xic al marge dels problemes de Catalunya, quant a llur solució, i seria illògic que volguéssim resoldre'ls amb procediments idèntics. Si els esdeveniments fan absolutament necessària una actuació de vio-

Els esdeveniments acabarien per demostrar a la Unió que la situació catalana no restava tan al marge de la d'Espanya i que no necessàriament una direcció més encimbellada havia d'ésser una direcció superior al moment de la lluita decisiva. El seu abandó de l'Aliança la va allunyar progressivament dels medis proletaris, alhora que l'altra cara de la moneda, la seva vinculació amb l'Esquerra, li va anar afeblint la capacitat d'iniciativa política. Ja ni tan sols va poder aspirar a fer el paper de pont entre l'Esquerra; la seva millor carta s'havia trencat, i l'organització va conèixer un període de clar estancament, ben reflectit en la xifra de la militància, que no havia de tenir augments notables.

La ruptura amb l'Aliança Obrera no va ésser un fet aïllat; la USC mantingué pertot arreu la seva política de negar-se a l'enfrontament amb l'Esquerra i amb la Generalitat. Per aquesta raó, pel fet de no voler publicar un manifest contra el govern català, Joan Forment dimití de la presidència del Sindicat dels Treballadors de l'Ensenyança. Per a la Unió, l'agitació revolucionària que hom duia a terme des del partit socialista i des dels cercles comunistes no tenia futur, i així ho afirmava l'informe de l'executiu al III Congrés, celebrat el 1934.⁹⁴

La política de l'executiu fou secundada majoritàriament a les files de la Unió, però al congrés hi va haver tanmateix veus discordants (per exemple, la secció de Granollers).

Comorera se sagnà en salut dient que ell mateix es considerava "anticollaboracionista" i que, en tot cas, el moment de deixar de col·laborar amb l'Esquerra vindria determinat pel curs que seguís el conflicte de la Llei de Contractes de Conreu i l'enfrontament entre la Generalitat i Madrid.⁹⁵ Per cert, que el congrés es va fer eco del conflicte teòric que agitava el socialisme internacional, i l'espanyol en particular, en adoptar

lència, les organitzacions de fora de Catalunya hauran de recolzar-se en la massa del poble sota la pròpia direcció; però les organitzacions de Catalunya, recolzades també en la massa del poble, poden tenir una direcció més alta i més segura, i aquesta és la Generalitat de Catalunya" ("J.S.", 17 de març de 1934).

94. "Davant l'oferta de Companys al C.E. se li presentaren diverses solucions. La primera no acceptar, però això comportava impossibilitar la formació d'un govern d'esquerres, i el fet de mantenir-nos a l'oposició portava el perill d'accelerar la descomposició esquerrana. De la decisió que prenguéssim podien deduir-se mals considerables [...]. I davant del present que aconsellava persistir en la tasca d'enfortiment i d'unió de les forces esquerranes, decidírem contestar afirmativament a la proposta de col·laboració i acceptar un lloc entre els Consellers del Govern de Catalunya [...]. Ens quedava el recurs de no acceptar la col·laboració d'unir-nos al corrent revolucionari que s'anunciava a grans crits i a grans terrabastalls de mots gruixuts i d'amenaçes. Però ja des que aquesta posició revolucionària es va inaugurar al centre d'Espanya, el C.E. va tenir la visió clara del seu caràcter demagògic i purament baladrer [...]. I segurs d'aquest caràcter esporàdic de la campanya revolucionària de moda, decidírem emprendre el camí de les actuacions serioses i acceptar un lloc en el Govern de Catalunya" (*Informe al III Congrés*).

95. "J.S." (16 de juny de 1934).

la fórmula ambigua de "Dictadura del proletariat com a mitjà per arribar a la democràcia".⁹⁶

La Unió Socialista va perdre peu el 1934 en el seu procés de conquesta d'influències a l'interior del proletariat català; però no fóra correcte deduir d'aquest fet una decadència immediata del partit. El seu estancament respecte al moviment obrer es veié físicament compensat per l'avenç que el prestigi i la influència del partit registrà entre la pagesia. El camp no havia estat mai oblidat pels dirigents de la Unió; ja el 1932 Serra i Moret estigué a punt d'ésser designat president de la comissió arbitral entre propietaris i pagesos.⁹⁷ L'estiu de 1933 Comorera havia presidit una concentració de camperols gironins a Castelló d'Empúries, en la qual hom va acordar de no pagar les rendes fins que les reivindicacions de parcers i propietaris no haguessin estat satisfetes; aquest acord fou secundat per l'Acció Social Agrària, en les activitats de la qual la Unió Socialista havia de tenir una influència creixent.⁹⁸ Una de les primeres intervencions de la minoria socialista al recentment constituït Parlament de Catalunya anà adreçada precisament a fer costat a la pagesia no propietària.⁹⁹ El gener de 1934, Comorera, en ingressar al nou govern de la Generalitat, assumí precisament la Conselleria d'Agricultura, responsabilitat que havia d'ésser una de les més fonamentals del gabinet en el període que aleshores s'obria; així, doncs, Comorera va viure en primera línia no tan sols l'enfrontament entre el govern de Madrid i la Generalitat, sinó també la lluita dels pagesos catalans, i Comorera, cal repetir-ho, representava als ulls de tothom la Unió Socialista mateixa, la qual, d'altra banda, féu una defensa verament incontrovertible de la Llei de Contractes de Conreu.¹⁰⁰

Els esdeveniments d'octubre van desbordar totalment la Unió. De fet, mai no havia considerat seriosament que la sortida del conflicte plantejat pogués ésser la insurrecció. Serra i Moret, d'un prestigi encara apreciable entre les esferes dirigents de l'organització, s'oposava rodonament als plans conspiratius.¹⁰¹ Malgrat tot, quan el moviment esclatà per la convocatòria de l'Aliança Obrera, aquesta esperava encara que la Unió hi participaria, i potser que podia decantar la Generalitat de la banda de l'Aliança, i lamentà les vacil·lacions de la direcció de la USC;¹⁰² part dels militants barcelonins de la Unió van participar en

96. *Ibid.*

97. BALCELLS, *El problema agrari a Catalunya: 1890-1936, la qüestió rabassaire*, Barcelona, Nova Terra, 1968, p. 117.

98. *Ibid.*, p. 150.

99. Projecte de llei proposant que els preus d'arrendament o parceria no excedissin en un 5% del valor de la finca, fins que hom no legislés en un sentit o altre (citat per BALCELLS, *El problema agrari a Catalunya*, p. 123). La minoria era constituïda per Comorera, Fronjosà, Gerhard, Ruiz Ponseti i Serra i Moret.

100. "J.S." (21 de juliol de 1934).

101. FOIX, *op. cit.*, cap. IX.

102. Àngel ESTIVILL: *L'ensulsiada dels jacobins*, Barcelona, 1935, p. 145.

les manifestacions i en les activitats dirigides per l'Aliança Obrera,¹⁰³ però la seva direcció —la de la Unió— quedà fatalment dividida: per una banda, Comorera es trobà agafat en la impotència del govern de la Generalitat; d'altra banda, Serra i Moret condemnà, des de Girona, el moviment insurreccional.¹⁰⁴ Després de la derrota, la Unió travessà un període de total desorganització causada per la desorientació que els recents esdeveniments havien produït entre els militants i per la lluita interna que es desencadenà entre els qui, com Serra i Moret, mantingueren la condemna dels fets d'octubre, i els qui els reivindicaren, entre els quals figurà Comorera des del primer moment. Així, doncs, es va produir l'enfrontament definitiu entre tots dos, en les pitjors condicions per al primer. Comorera, des de la seva reclusió al vaixell *Uruguay* aconseguí que el consell central de la USC es manifestés majoritàriament en contra de l'actitud de Serra i Moret, en una sessió que segurament va prendre tons de violència.¹⁰⁵ A partir d'aleshores l'autoritat de Comorera fou incontestable al si del partit, i absolutament determinant.

EL VIRATGE. LA UNIÓN SOCIALISTA I LA UNITAT DEL PROLETARIAT

La derrota que Serra i Moret va tenir al consell central a la darreria del 1934 va ésser només un primer pas del desenllaç final de la radicalització de la Unió Socialista. Ja havien aparegut uns símptomes inicials al congrés d'aquell mateix any, en els debats que hi havien tingut lloc entorn del tema de la dictadura del proletariat i sobre la col·laboració, i posteriorment aquests símptomes s'havien repetit en participar alguns sectors del partit en el moviment d'octubre.

Això no obstant, en aquest moment la Unió no va arribar sinó a una solució de compromís: empresonat Comorera i desnonat Serra i Moret, la direcció va recaure en Folch i Capdevila, antic responsable del moviment cooperatiu dins el comitè executiu. Folch i Capdevila s'havia distingit durant el 1934 pels seus atacs als partidaris de la insurrecció armada i per les seves concepcions evolucionistes sobre el procés revolucionari,¹⁰⁶ i per bé que no va cometre l'error de condemnar el moviment d'octubre, continuà orientant la USC en contra de la consigna de revolta armada.¹⁰⁷ Sota la direcció del moderat Folch i Capdevila, la Unió Socialista es resistí al procés d'unificació de les forces proletàries que es va produir després del fracàs d'octubre,¹⁰⁸ encara que

103. *Id.*, al llarg del relat.

104. Fox, *op. cit.*, cap. IX.

105. *Ibid.*, p. 163.

106. "J.S." (31 de març de 1934).

107. "J.S." (4 de maig de 1935).

108. Tesina de llicenciatura de l'autor.

acceptava la necessitat d'una major concentració de forces, limitada a parer seu per la unitat respectiva de socialistes i comunistes.¹⁰⁹

La Conferència Nacional del Partit Català Proletari, celebrada el novembre de 1934, havia acordat la necessitat de la unificació dels partits obrers de Catalunya en un de sol, i havia autoritzat, en conseqüència, el seu comitè executiu perquè iniciés les gestions pertinents.¹¹⁰ Gràcies a la convocatòria que el PCP llançà el 3 de febrer de 1935, el Bloc Obrer i Camperol, la Unió Socialista de Catalunya, la Federació Catalana del PSOE, el Partit Comunista de Catalunya, l'Esquerra Comunista i el Partit Català Proletari mateix van celebrar la primera reunió unitària.¹¹¹ La Unió Socialista, representada, probablement, per Folch i Capdevila,¹¹² i la Federació Catalana del PSOE, no estaven interessades en una fusió general i defensaren l'alternativa de fusió per separat de les organitzacions socialistes i comunistes, deixant per al futur la qüestió de si els dos blocs podrien arribar a constituir-ne un de sol. En aquesta actitud es mantingueren a la segona reunió conjunta, que va tenir lloc el dia 6 d'abril. Però a la tercera, i última, reunió, tinguda el 13 d'abril, la Federació Catalana del PSOE va presentar una moció en el sentit que la unitat només era possible dintre les files del partit, i la Unió hi va fer costat. Les converses es van interrompre, i mentre el BOC, el PCP i l'Esquerra Comunista continuaren discutint la possibilitat de fusionar-se, la USC fracassà una vegada més en l'intent d'aconseguir que el PSOE acceptés els seus plantejaments autonòmics. De tot plegat, la direcció de Folch i Capdevila no en va sortir gaire aïrosa, i el partit, en aquells moments en què s'imposava la convergència de forces, cada cop es trobava més aïllat. La consigna del partit únic del proletariat no havia aconseguit de materialitzar-se, i tampoc la de la unificació socialista preconitzada per la Unió. Però el mes de juny, la ruptura del PCP amb el BOC i l'Esquerra Comunista proporcionà a la USC una nova ocasió.¹¹³ La raó del trencament havia estat la posició del PCP defensant que el procés unitari s'havia de circumscriure inicialment a Catalunya, sense pretendre constituir-se en alternativa enfront del PSOE i del PC a nivell espanyol, ans al contrari, estimulants amb la fusió que tots dos partits també es fusionessin. Amb aquesta postulació coincidí la Unió

109. Cal recordar que a Catalunya aquests dos corrents del moviment obrer mundial estaven subdividits: el comunista entre el Bloc Obrer i Camperol, el Partit Comunista de Catalunya i l'Esquerra Comunista, i el socialista entre la Unió i la Federació Catalana del PSOE.

110. La proposta del PCP fou la primera manifestació en ferm dels partits de Catalunya en aquest sentit; a aquesta proposta fou deguda la primera iniciativa del procés unitari. Més tard, el BOC se l'atribuiria a si mateix, però no n'he trobat cap prova escrita.

111. "J.S." (25 de maig de 1935). Actes de les tres sessions.

112. Va ésser ell, juntament amb Martínez Cuenca i Fronjosà, el representant al comitè de relacions USC-PCP al moment de la seva constitució.

113. "La Catalunya insurgent", n.º 6 (7 de juliol de 1935).

Socialista, les relacions de la qual amb el PCC havien millorat sensiblement.¹¹⁴ Després d'haver fracassat en les respectives gestions anteriors, les dues organitzacions van optar per buscar llur coincidència en el projecte d'arribar a la constitució d'un partit socialista majoritari del proletariat català.¹¹⁵

Al començament d'any —1935—, les converses conjuntes dels partits obrers catalans ja havien produït una divisió de criteris a l'interior de la Unió, ja que si bé la posició oficial va ésser el refús de la idea d'una fusió general, membres destacats del comitè executiu del partit i de les Joventuts, com ara Fronjosà i Miret, es van manifestar favorablement a la constitució d'un partit únic dels treballadors de Catalunya.¹¹⁶ A l'estiu, la discussió se centrà sobre el contingut que calia donar al pretès partit socialista català. L'ala més avançada obtingué un triomf significat en la reunió del consell central del mes de juliol, en aconseguir que hom prenguéss l'acord de proposar al pròxim congrés l'adhesió de la USC com a simpatitzant de la III Internacional.¹¹⁷ Però l'element decisiu el va proporcionar el VII Congrés de la mateixa Internacional Comunista, celebrat entre el 25 de juliol i el 20 d'agost, en què triomfà per complet el nou equip encapçalat per Dimitrov i Togliatti i llur política de front popular i d'unificació de les forces proletàries.¹¹⁸ La reacció al si de la Unió fou immediata; l'editorial del número de "Justícia Social" corresponent al 10 d'agost era dedicat al Congrés: "El VII Congrés de la IC, que s'està celebrant a Moscou, està destinat a tenir una excepcional importància. Si la premsa burgesa no ens enganya, la Memòria General, llegida per Pieck, delegat alemany, representa l'abandonament de la famosa línia marcada dels vint-i-un punts".

Naturalment, la Unió Socialista de Catalunya no podia sinó rebre de bon grat la nova estratègia comunista del front popular, que acceptava l'aliança amb els partits no obrers i no exigia la retirada per part dels socialistes d'aquells governs en què participaven; aquestes havien estat precisament les posicions que havia mantingut la Unió. La facció més avançada de la USC recollí el nou programa de la Internacional Comunista com a arma de combat a l'interior del partit.

Un mes i mig més tard es va produir la més important reorganització del comitè executiu d'ençà de 1932: Jaume Comas assumí la presidència amb caràcter interí —després d'haver estat ratificada a Comorera,

114. "J.S." (12 de juliol de 1935).

115. "J.S." (13 de juliol de 1935) i "La Catalunya Insurgent" (7 de juliol de 1935).

116. "L'Hora" (26 de gener i 2 de febrer de 1935).

117. "J.S." (13 de juliol de 1935).

118. Aquesta política ja l'havien començat a portar a terme a través del buró llatí de la Internacional, dirigit precisament per Togliatti, i per consegüent a través dels partits comunistes de França, Espanya i Itàlia; estava, doncs, a la base de l'apropament entre socialistes i comunistes ja abans de la celebració del VII Congrés de la IC.

que continuava empresonat, la presidència en propietat—, i Folch i Capdevila fou desplaçat de la secretaria general i del comitè executiu mateix. El comitè va quedar constituït de la manera següent: Comas, president; Martínez Cuenca, vice-president; Granier-Barrera, secretari general; Fronjosà, secretari d'actes; Serra Pàmies, vice-secretari d'actes; Ramon Palomas, tresorer, i Abelard Fàbregas, comptador.¹¹⁹

Juntament amb Folch abandonaren també l'executiu Antoni Obac i el veterà Joan Capdevila. Llurs successors, Abelard Fàbregas i Serra Pàmies, estaven destinats a tenir un paper important en la constitució del Partit Socialista Unificat de Catalunya, de la direcció del qual van formar part des del moment de la constitució el juliol de 1936, a l'igual que Martínez Cuenca i Fronjosà.¹²⁰ Aquests dos últims van quedar com a únics representants de la Unió en el comitè de relacions USC-PCP, ja que Folch i Capdevila també en fou escombrat.

A partir d'aleshores la Unió abandonà la seva consigna d'unificació de comunistes i socialistes per separat; al contrari, les relacions entre el comitè USC-PCP i el Partit Comunista de Catalunya es van estrènyer d'una manera irreversible. Poc temps més tard de la reorganització de l'executiu, Comorera ratificà la nova orientació del partit a través d'una declaració escrita des del penal del Puerto de Santa María i reproduïda per "Justícia Social".¹²¹

La carta mostra amb quina rapidesa anaven madurant les condicions per a la fusió dels partits que haurien de constituir el PSUC; d'altra banda, l'actitud reticent envers la Federació Catalana del PSOE era expressió tant de les possibles susceptibilitats que en l'ànim del dirigent de la USC podia haver deixat l'intent frustrat de fusió anterior, com de les vacil·lacions que la Federació acusava en la seva aproximació al procés unitari.

La Unió Socialista va exercir un paper fonamental, per no dir que el decisiu, en el procés de constitució del PSUC. ¿Cal deduir d'aquesta afirmació que va assumir el rol dirigent en la constitució del nou par-

119. "J.S." (28 de setembre de 1935).

120. "Trellal" (24 i 28 de juliol de 1935).

121. "Cal en primer terme establir dos grups: USC, PCP, PCC i PSOE, primer grup, i POUM i Partit Sindicalista, segon grup. Els partits del primer grup poden arribar amb certa facilitat i rapidesa a una fusió. Amb els partits del segon grup la fusió és indesitjable, mentre no resolguin d'una manera clara i definitiva una qüestió prèvia. La USC i el PCP ja han resolt pràcticament el problema i de la seva fusió sortirà el Partit Socialista de Catalunya. La fusió amb el PC de Catalunya, la veig possible en temps curt, per mitjana comprensió que hi hagi després de la comunicació de la Tercera Internacional rebuda per la USC; d'ella podria néixer el Partit Socialista de Catalunya (secció catalana de la IC) [...]. Amb el PSOE, la fusió o el pacte —jo preferiria un pacte— serà una realitat quan els companys de Madrid vulguin. Tota fusió és impossible amb els partits divisionistes. El BOC, la IC i el Partido Sindicalista —els dos primers ara es titulen PUM (sic)— pretenen escampar-se fora de Catalunya, on els treballadors ja compten amb els poderosos i gloriosos PSOE i PC d'Espanya" ("J.S.", 23 de novembre de 1935).

tit? Aquest és un tema que ens sembla que cal discutir amb calma, perquè, en opinió nostra, la resposta a aquest interrogant pot projectar una llum definitiva damunt el fet històric de la unificació orgànica del socialisme i el comunisme a Catalunya. En aquesta direcció apunten les nostres investigacions actuals, i això fa que no ens atrevim encara a presentar conclusions definitives, per bé que sí que ens veiem en cor de fer hipòtesis d'un grau elevat de viabilitat.

En primer lloc, cal considerar si les altres tres organitzacions haurien arribat a la fusió si la Unió Socialista se n'hagués mantingut al marge, la qual cosa considerem molt improbable, i, en tot cas, l'organització que n'hauria sortit hauria tingut unes característiques molt diferents, per tal com no hauria pogut comptar amb la força organitzativa ni, sobretot, amb la força política de la Unió. En segon lloc, cal no menystenir que el comitè d'enllaç del qual sortí la fusió va tenir l'origen en el comitè de relacions USC-PCP. La correlació de forces existent a l'inici del nou partit donà un resultat lleugerament favorable a la Unió, en correspondència amb la seva major entitat al moment de la unificació.

D'altra banda, val la pena de tenir en compte que, després de la desqualificació de Serra i Moret i de Folch i Capdevila no es van produir, dintre la Unió, notes discordants amb el procés d'unificació, almenys de la rellevància suficient perquè d'alguna manera el poguessin destorbar. Tot al contrari: les coses no eren tan clares al si del Partit Comunista de Catalunya, on encara es van produir lluites internes pel control de la direcció a inicis de 1936, i on persones com Del Barrio, Sesé i fins i tot Arlandis mateix no semblaven trobar-se gaire còmodes amb la nova entesa amb els socialistes. Pel que fa a la Federació Catalana del PSOE, mai no arribà a celebrar el congrés previ a la fusió, i malgrat que l'organització de Barcelona defensà en tot moment el procés unitari, el sector prietista, lògicament oposat a la unió orgànica amb els comunistes, va tenir, pel que sembla, una certa força a les organitzacions de les comarques, particularment a Tarragona.¹²²

De tota manera, la Unió Socialista va aportar al nou partit un important cabal organitzatiu i polític; la seva trajectòria entroncà, a partir de les jornades de juliol de 1936, data de la constitució oficial del PSUC,¹²³ amb la del nou partit.

Per situar-ho tot plegat, però, cal tenir en compte el viratge que va fer la Unió en el curs de l'any 1935, i que la situà en un pla de convergència amb les directrius de la Internacional Comunista. Precisament per això cal adonar-se del fet que si la Unió va tenir un paper dirigent,

122. Tesina de llicenciatura de l'autor.

123. "Tribuna", n.º 1 (21 de juliol de 1936). Per a l'estructura de la unificació hom ja havia anat constituint comitès intermedis unitaris, i el mes de juny es van fusionar "Justícia Social" i "Tribuna" (aquest darrer, òrgan del Partit Comunista de Catalunya).

o almenys un dels papers principals, en la realització de la fusió, ho va fer no amb el programa socialista tradicional, ni tan sols amb el programa dels socialistes d'esquerra, sinó amb el programa de la Internacional Comunista, que va adoptar des de la celebració del VII Congrés per l'aplicació del qual a la pràctica la Unió va lluitar, tant en la constitució del PSUC com en la materialització del Front Popular. És aquesta singular conjuntura, la de l'acceptació, per part d'una organització socialista, del programa de la Internacional Comunista, el que va fer possible la cristallització d'un partit unificat.

Volem acabar aquest esbós de la trajectòria de la Unió Socialista de Catalunya amb la recapitulació de les forces amb què va participar en la constitució del Partit Socialista Unificat de Catalunya. La força política tradicional de la Unió es va veure ratificada després de la victòria del Front Popular, que li proporcionà quatre escons al Parlament espanyol i l'oportunitat de tornar al govern de Catalunya (del qual s'havia retirat el maig, per acord del propi Congrés de l'organització). Cap dels altres tres partits no podia competir amb la USC en aquest terreny, i, d'altra banda, cal tenir en compte que si el Partit Comunista de Catalunya i el Partit Català Proletari van obtenir actes a les eleccions de febrer, fou perquè la Unió Socialista va defensar llur inclusió a la llista de candidatura del Front Popular a Catalunya.¹²⁴

Pel que fa a la força organitzativa, la Unió havia assolit un sostre l'any 1933, amb més de tres mil afiliats repartits per unes seixanta poblacions de tot Catalunya, des del Pirineu fins a la desembocadura de l'Ebre. Aquest sostre, no l'havia superat el 1936, però l'havia recuperat després de la crisi de desorganització que afectà el partit arran dels esdeveniments d'octubre de 1934. Al darrer congrés que la Unió celebrà el maig de 1936 estigueren representats prop de 2.800 afiliats (cal tenir en compte que el nombre de representats als congressos de la USC sempre fou una mica inferior al total real d'afiliats) i 53 poblacions.¹²⁵

L'estabilitat de les dades en relació amb les de 1933 permet d'afirmar que tampoc no es van produir variacions a les zones d'influència, que degueren continuar essent el moviment cooperatiu, els estrats superiors del salariat i alguns focus de pagesia no propietària. La USC continuava, com tres anys abans, sense disposar d'una base sindical afec-ta prou notable. La Unió General de Sindicats Obrers de Catalunya, que el 1934 afirmà que comptava amb 19.424 afiliats i 8.000 simpatitzants, no va superar mai aquesta xifra màxima, i el 1936 estava destinada més aviat a sumar les seves forces amb alguna organització afí que no pas a intentar desenvolupar-se per si mateixa.¹²⁶

124. "J.S." (6 de juny de 1936).

125. *Ibid.*

126. "J.S." (11 d'agost de 1934). Cal recordar que la tendència existent tant al si

QUADRE 2

Relació (per poblacions) dels delegats de la USC que participaren en el Congrés de 1936

Alella, 2 delegats	Les Borges Blanques, 2	Sant Feliu de Ll., 4
Alforja, 1	Manlleu, 2	Sant Esteve, 1
Arenys de Mar, 2	Manresa, 5	Sta. M. ^a Palautordera, 1
Badalona, ?	Mataró, 5	Sant Celoni, 1
Barcelona, 14	Molins de Rei, 5	Sta. Coloma de F., 1
Cadaqués, 1	Mollet del Vallès, 1	St. Miquel Calders, 1
Calella, 2	Montcada, 2	St. Vicenç dels H., 1
Caldes de Montbui, 2	El Morell, 2	Sta. Coloma Gramenet, 1
Canet de Mar, 1	Pineda, 2	Sants-L'Hospitalet, 5
Ciutadilla, 2	Poble Nou, 3	Tarragona, 2
El Clot, 5	Porrera, 1	Tordera, 1
Cornellà de Ll., 2	Puigcerdà, 2	Torredembarra, 1
Espolla, 1	Reus, 2	Tortellà, 1
Fogars, 1	Ripoll, 2	Tortosa, 4
Girona, 3	Roda de Ter, 1	Valls, 2
Gràcia, 9	Sabadell, 1	Vilanova i la Geltrú, 1
Horta, 2	Sant Pol, 1	Viloví d'Onyar, 2
L'Hospitalet de Ll., 2	Sant Andreu, 2	

La Unió Socialista s'endugué una part substancial en el repartiment de responsabilitats de la direcció del PSUC. A l'igual que al PCC i al PSOE li correspongueren tres membres del nou executiu, però un d'ells, Comorera, assumí el càrrec fonamental de secretari general; Serra Pàmies ocupà la secretaria agrària, en perfecta congruència amb les influències ja assenyalades, i Pau Cirera assumí la secretaria de cultura i esport. Les comissions que més tard es van formar per constituir els equips centrals de cada secretaria —sota la direcció dels membres de l'executiu—, foren encapçalades dins l'ordre nominal, en una gran majoria, per antics militants de la Unió: Morgades encapçalà la d'organització, Fronjosà la d'"agit-prop", Martínez Cuenca la sindical, Lluís Ardiaca l'agrària, Rovira Bori la de milícies, Abelard Fàbregas la de cultura... D'altra banda, la representació del PSUC al Comitè de Milícies Antifeixistes de Catalunya fou portada a terme per Josep Miret, fundador i principal dirigent de les Joventuts de la Unió i un dels col·laboradors de Comorera des dels primers anys de la república.

de la major part de les organitzacions com dintre la classe treballadora mateixa, era la de la concentració en la UGT i en la CNT; els intents de donar una tercera alternativa, com fou la Federació Obrera d'Unitat Sindical, promoguda pel POUM, desembocaren en el fracàs.